

УДК 75/76:394.92(477) «1957» Олена Кульчицька
DOI: 10.15407/rksu.23.268

Оксана Вікторівна Сторчай,
кандидат мистецтвознавства,
науковий співробітник відділу образотворчого
та декоративно-прикладного мистецтва
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України
ORCID: 0000-0003-0461-2816
e-mail: storchai_ov@ukr.net

ГЕНІЙ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА: ЛИСТИ ОЛЕНИ КУЛЬЧИЦЬКОЇ ДО СТЕФАНА ТАРАНУШЕНКА (КВІТЕНЬ – ВЕРЕСЕНЬ 1957 РОКУ)

Метою роботи є публікація та аналіз епістолярію Олени Кульчицької, а також залучення його до наукового обігу, що дасть можливість дослідникам заповнити лакуни у творчому життєписі художниці. **Методологія представлених студій** полягає у використанні методів історичного і мистецтвознавчого аналізу та методів емпіричного пізнання. **Наукова новизна.** Вперше до публікації запропоновано листи талановитої української мисткині Олени Львівни Кульчицької до відомого мистецтвознавця Стефана Андрійовича Таранушенка за квітень–вересень 1957 року, що супроводжуються вступною статтею, коментарем та ілюстраціями. В дослідженні вперше визначено основну тематику листів Олени Кульчицької, що стосується творчих і робочих подробиць із підготовки альбомів «Гуцульщина», «Народне будівництво Західних областей України», «Народний одяг Західних областей України», ілюстрацій до «Байок», ескібриса для домашньої бібліотеки С. Таранушенка тощо. Вперше проілюстровано факт творчої співпраці цих двох масштабних для української культури і науки постатей та актуалізований шляхетний вчинок, що їх об'єднує, – це передання своєї творчої спадщини до музеїв, бібліотек та архівів. Здійснено спробу охарактеризувати 1950-ті роки як період визнання та розуміння таланту О. Кульчицької, коли в наявності вже була її велика художня спадщина, що тоді почала активно популяризуватися через виставки, широке репродукування творів, публікацію монографій і статей, присвячених мисткині. **Висновки.** Ознайомлення із запропонованим до публікації епістолярієм Олени Кульчицької дає можливість розширити наше уявлення про її творчість 1957 року, задуми, що були втілені діячкою згодом, та її особистість. Окрім 16 листів художниці, було віднайдено і підготовлено до публікації архівні матеріали стосовно співпраці О. Кульчицької і С. Таранушенка кінця 1950-х років, які є істотним доповненням до її епістолярію.

Ключові слова: Олена Кульчицька, Стефан Таранушенко, епістолярій, творча співпраця.

Актуальність теми дослідження. В останні десятиліття науковці почали вивчати і публікувати епістолярій знаменитої мисткині світового рівня Олени Львівни Кульчицької (1877–1967), поміж них відомі статті О. Купчинського «Листи Олени Кульчицької до Богдана Лепкого» [1], М. Магунь «Під впливом сестер Кульчицьких... (до історії двох листів Олени і Ольги Кульчицьких)» [2]. За обсягом ця її спадщина досить велика, що свідчить про широке коло спілкування художниці. Її епістолярій здебільшого ще не опрацьований, на що є об'єктивні причини – розпорошеність листів по різних архівах і містах; важкий для прочитання почерк, а подекуди й просто розшифровка, адже листи написані на старому галицькому діалекті; є багато скорочень слів тощо¹.

Було б добре шляхом окремих їхніх публікацій поступово зібрати значний обсяг матеріалу для ґрунтовного видання всієї епістолярної спадщини мисткині, важливе значення якої для вивчення її творчого життєпису, менталітету тієї епохи, українського мистецтва і культури загалом, – безсумнівне, беззаперечне і зрозуміле всім. Отже, завдання цілком логічне і актуальне.

Крім того, паралельно існує не менш нагальна і важлива проблема, що повинна прискорити публікацію (чи оцифрування) архівних матеріалів радянського періоду. Це характерна для тогочасних матеріалів низька якість, а саме паперу і чорнила, особливо кольорового – червоного, зеленого, фіолетового тощо. Чимала кількість архівних рукописних матеріалів, написаних таким неякісним чорнилом, має згаслий текст², який уже зараз важко прочитати, а надалі він і зовсім зникне, тобто в недалекому майбутньому це будуть чисті аркуші паперу. Вирішення даної проблеми варто віднести до категорії особливої уваги.

Стосовно листів, підготовлених до друку, то вони мають задовільний стан збереженості, що засвідчує належні умови догляду за рукописними матеріалами.

Аналіз останніх публікацій. На нашу думку, немає сенсу докладно виписувати творчі життєписи О. Кульчицької та Стефана Андрійовича Таранушенка (1889–1976), адже вони доволі ґрунтовно досліджені багатьма відомими і поважними вченими³, як то С. Білокінь, Б. Залізник, Я. Запаско, В. Верб, І. Вільде, Л. Волошин, А. В'юник, І. Гах, О. Голубець, О. Дзядик, А. Дорош, Л. Забитівський, О. Зінчук, С. Іваненко, О. Кавун, В. Касіян, О. Кіс-Федорук, Т. Косміна, Л. Кость, Н. Коцюбинська, М. Красиков, І. Крип'якевич, М. Магунь, М. Моздир, О. Нога, О. Пачовська, А. Попов, В. Попович, В. Пуцко, В. Свенціцька, О. Семчишин-Гузнер, І. Сенів, В. Січинський, І. Симоненко, О. Степченко, Н. Студенець, В. Сусак, В. Сушко, С. Таранушенко, Д. Фіголь, В. Цибка, І. Чернікова, С. Чехович, О. Шпак, Д. Щербаківський та інші.

¹ Також до цього переліку належить і копіювання документів в архівах України, – якщо безкоштовно (переписування, електронний набір), – довго, а швидко (фотографування, ксерокс, сканування), – дорого.

² «Згаслий текст – текст, який не візуалізується, або дуже слабкої контрастності, в якому не можливо визначити його характерні ознаки (колір, спосіб нанесення, мову оригіналу тощо)». Див.: Методика оцінювання фізичного стану документів УНДІАСД. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/.../mr-otsin-ka%20fiz%20stan..>

³ Білих плям, так званих лакун, ще достатньо в життєписах мистців, а тому для їхнього заповнення вкрай важливим є вивчення епістолярію мисткині.

Мета роботи. Головне завдання статті – це підготовка до публікації епістолярію О. Кульчицької, демонстрація його значення і вагомості в подальшому вивченні її творчого життєпису та співпраці з С. Таранушенком.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи все зазначене вище, доцільним буде зробити саме «зріз» їхньої творчої і наукової діяльності другої половини 1950-х років, адже епістолярій відноситься до 1957 року. Цей короткий огляд, точніше перелік, тогочасних подій із життєпису обох мистців стане найбільш виразним і найкращим доповненням, своєрідним тлом до змісту листів Олени Кульчицької, в яких поєдналися діловитість і ліричність, опис праці над своїми творами і роздуми про них, про мистецтво взагалі тощо.

Але наразі вкрай цікавою і досить вичерпною, щоправда, короткою, буде характеристика С. Таранушенка, надана О. Кульчицькій як графіку, живописцю, майстрині декоративно-прикладного мистецтва. Читаємо: «У графіці – в дереворитах і офортах – розкривалися інші грані таланту художниці. Тут були жанрові сцени, портрети, пейзажі, композиції, що відбивали настрої, переживання, думи їх автора. Для кожної теми художниця уміла знайти відповідне сюжетне розв'язання, надати йому своєрідної форми і виконати ту чи іншу тему у відповідній техніці (офорт, дереворит) на високому професійному рівні. Слід підкреслити, що в галузі гравюри в ті часи на Україні ніхто не працював. Тому естампи Кульчицької були «новим словом», відкривали нову галузь, збагачували українське мистецтво» [3, с. 3]. І далі: «Будучи за типом художнього обдарування, за темпераментом, перш за все, живописцем (за визнанням самої художниці), О. Кульчицька з почуття громадського обов'язку, з бажання задовольнити насувні, злободенні потреби значною мірою переключилася на гравюру як зброю незрівнянно більшого впливу, ніж унікальна картина. Разом з своєю сестрою Ольгою Олена Львівна практично вивчала техніку килимарства, вишивання, розпису кераміки, створювала і пропагувала на виставках нові художні зразки цих виробів, пристосовані до сьогочасних потреб» [3, с. 3].

Коротко зупинимося на знакових подіях у творчому життєписі О. Кульчицької 1950-х років. До цього періоду відноситься її праця в Музеї етнографії та художнього промислу (м. Львів, 1951–1959 рр.), яка складалася з художньо-практичних досліджень українського орнаменту, народної вишивки, тканин, килимів, стрітів, кераміки, меблів тощо і, звісно, поточної музейної діяльності. В цей час художниця активно спілкується з відомими галицькими, знаковими для української культури мистцями, такими як: І. Гургула, О. Дучимінська, З. Кецало, М. Моздир, В. Свенціцька, І. Свенціцький, Н. Семанюк, І. Труш, Д. Фіголь, С. Чехович, І. Шпитковський; налагоджує творчі зв'язки і з київськими художниками, мистецтвознавцями, зокрема це – Б. Бутник-Сіверський, В. Касіян, С. Таранушенко та інші.

У 1956 році вона отримала звання народного художника УРСР у зв'язку з 700-річчям Львова¹ та звання почесного працівника культури і мистецтва Укра-

¹ Указ Президиума Верховного Совета УССР от 26-го октября 1956 г. / В связи с 700-летием г. Львова, присвоено звание народного художника УССР тов. Кульчицкой Е. Л. Див.: Кульчицкая Елена Львовна. Личное дело. 49 арк. – ЦДАМЛМ

їнської РСР¹. 1957 рік для О. Кульчицької – це її 80-річний ювілей² та 50-річчя творчої діяльності, нагородження орденом Трудового Червоного Прапора³; висунення в дійсні члени Академії мистецтв СРСР⁴ та інші події вже її громадської діяльності⁵. Обов'язково зазначимо тогочасні персональні і групові виставки, на яких експонувалися твори мисткині, а саме – виставку українського естампа в Москві (1956)⁶, персональні виставки в Станіславі (1958)⁷, Тернополі (1958)⁸ та ювілейну виставку творів О. Кульчицької (1958)⁹.

Однією із вагомих і важливих складових творчої спадщини художниці як у мистецькому, так і в науковому значенні є її альбоми, які за часом створення

України. Ф. 581 (Спілка художників України). Оп. 2. Спр. 147. Поч. 27 вересня 1947 р. – Закінчено 8 березня 1967 р. Арк. 19. Указ През. Верх. Ради Укр. РСР. Про присв. поч. звань Укр. РСР працівн. культ. та мист. м. Львова. («Вільна Україна». Львів, 1956. 27. X. № 253. С. 1). [У зв'язку з 700-річчям Львова – Кульчицькій О. Л. – звання народного художника Української РСР].

¹ Указ Президії Верховної Ради Української РСР. Про присвоєння почесних звань Української РСР працівникам культури та мистецтва м. Львова. («Вільна Україна». Львів, 1956. 27. X. № 253. С. 1).

² Кульчицька О. Л. До 80-річчя з дня народження: 50 років творчої діяльності – [про неї] – («Сов. Закарпатье». Ужгород, 1957. 18. IX. № 222. С. 1; Народная художница). – [теж] – («Закарпатська правда». 1957. 18. IX). Чехович С. Народний художник. До 80-річчя з дня народження О. Л. Кульчицької (газета «Радянська культура» Київ, 1957. 19. IX. № 75. С. 3). Свенцицькая В. Народный художник Украины. К 80-летию О. Л. Кульчицкой («Советская культура». 1957. 26. IX. № 127. С. 3; репродукції: Е. Кульчицкая. Довбуш. Кульчицька О. Л. – [про неї] – (газета «Вільна Україна». Львів, 1957. 15. IX. № 219. С. 3; Кожин М. Народна художниця. На мал. О. Л. Кульчицька за роботою. Полек В. Майстер графіки: До 80-річчя з дня народження О. Л. Кульчицької // Прикарпатська правда. 1957. 15. IX).

³ Указ Президії Верховної Ради СРСР. Про нагородження народної художниці Української РСР Кульчицької О. Л. орденом Трудового Червоного Прапора. («Вільна Україна». Львів, 1957. 15. IX. № 219. С. 1) [Указ від 14. IX 1957 року]. [в зв'язку з 80-річчям з дня народження].

⁴ Выписка из протокола № 5 заседания президиума Союза советских художников Украины от 24 апреля 1957 г. о выдвигении кандидатов в действительные члены Академии художеств СССР. / Постановили: Выдвинуть в действительные члены Академии художеств СССР кандидатуру Заслуженного деятеля искусств Украинской ССР, профессора Кульчицкую Елену Львовну. / Кандидатура выдвинута единогласно. / (Подпись) Председатель Союза советских художников Украины М. Дерезус. Див.: Кульчицкая Елена Львовна. Личное дело. 49 арк. ЦДАМЛМ України. Ф. 581 (Спілка художників України). Оп. 2. Спр. 147. Поч. 27 вересня 1947 р. Закінчено 8 березня 1967 р. Арк. 45.

⁵ До іншого віднесемо такі факти: Кульчицька О. – «Перемисьлянским избирательным округом выдвинута кандидатом в депутаты Верховного Совета УССР» (фото: газета «Правда України». Київ, 1955. 1. II. № 26. С. 3); «избрана депутатом Верховного Совета УССР от Перемишлянского округа Львов. обл.» (газета «Правда України». Київ, 1955. 3. III. № 52. С. 1. Список избранных депутатов Верховного Совета Украинской ССР IV созыва).

⁶ Кульчицька О. Л. – [Участь у виставці українського естампа в Москві. Позитивна оцінка]. (журнал «Вітчизна». Київ, 1956. № 10. Ст. 189. Культурно-мистецька хроніка).

⁷ Кульчицька О. Л. – [Виставка творів художниці у Станіславі] (газета «Прикарпатська правда». 1958. 1. VIII); Пачовська О. Народна художниця: Виставка творів Олени Кульчицької у Станіславі. Газета «Прикарпатська правда». 1958. 1. VIII).

⁸ Кульчицька О. Л. – [про її персональну виставку в Тернополі] (газета «Вільне життя». 1958. 25. VI); Пачовська О. Натхнення і майстерність).

⁹ Кульчицька О. – [ювілейна виставка її творів] (газета «Радянська культура». 1958. 17. IV); Пачовська О. Глибокий реалізм і народність).

здебільшого припадають на 1950-ті роки. Це альбоми – «Графіка» (Київ, 1954) [4], «Гуцульщина» (Курськ, 1957) [5], «Народне будівництво Західних областей України» (Курськ, 1957) [6], ліногравюри з циклу «Краса і багатство Радянської України» (Львів, 1957) [7], «Альбом акварелей та ліногравюр Олени Кульчицької» (Київ, 1958) [8], «Народний одяг Західних областей України» (Київ, 1959) [9]. С. Таранушенко про них писав: «Серед циклів малюнків Кульчицької особливо важливе місце займають альбоми, в яких змальовано одяг та зразки художньої народної творчості, зібрані протягом десятків років на території всієї Галичини. В цих альбомах зберігаються матеріали неоціненної вартості, відібрані за методом науковця-дослідника і зафіксовані талановитим художником, що тонко відчуває їх красу і вміє відповідними засобами виявити цю красу в малюнку» [3, с. 3]. Усі альбоми яскраво репрезентують графічний і науковий доробок мисткині. До слова, відомо, що за сприяння талановитого графіка, народного художника УРСР В. Касіяна побачили світ альбоми «Графіка» (вступна стаття В. Касіяна) та «Народний одяг Західних областей України» (вступна стаття І. Симоненка).

Отже, 1950-ті роки багато в чому для О. Кульчицької знакові – повне визнання і розуміння її таланту, творчих, наукових (альбоми художниці цілком можна віднести не тільки до мистецької, а й до наукової праці) і громадських здобутків, вона – авторка понад 4000 художніх творів¹. На цей час в О. Кульчицької у наявності є величезний особистий (приватний) художній фонд, твори її популяризуються на виставках, стають відомими завдяки їхньому широкому репродукуванню, публікації монографій і статей, присвячених мисткині, тощо. Її творчість добре відома і високо оцінена фахівцями та широким загалом освіченої публіки, тобто ще за життя Олена Кульчицька стала класиком українського мистецтва.

Окреслимо основну тематику листів художниці. Насамперед, це – опис творчих і робочих подробиць із підготовки альбомів «Гуцульщина» та «Народне будівництво Західних областей України», що вийшли друком у м. Курську 1957 року (зазначалося вище). Ілюстрації до альбомів з авторських (О. Кульчицької) офортних і ліноритних дошок виконав архітектор, художник-графік, краєзнавець, бібліофіл, колекціонер екслібрисів та поштових марок Леонід Олександрович Літошенко (1907–1972), близький приятель часів заслання С. Таранушенка². О. Кульчицька була також автором обкладинок і титульних сторінок альбомів. Саме з ініціативи С. Таранушенка й було здійснено ці чудові й такі важливі для української культури та її популяризації видання. Звісно, Л. Літошенко згадується майже в кожному листі О. Кульчицької.

Із листів мисткині ми також дізнаємося про підготовку її добре відомого альбому «Народний одяг Західних областей України», видрукуваного у 1959 році. Сама художниця називала його «"гуцульська монографія" – в образах!»³. До аль-

¹ Така цифра вказується в багатьох електронних джерелах, тому їхній перелік робити немає сенсу.

² Від 1938 р. С. Таранушенко живе в м. Курську, працює старшим науковим співробітником Курської обласної картинної галереї (і також під час Другої світової війни).

³ З листа, підготовленого до публікації № 8.

бому увійшли 74 таблиці, що містять понад 100 малюнків у різних техниках: акварелі, графічні зарисовки тушшю, пером та олівцем, лінорити в супроводі анотацій до них Ірини Гургули. В альбомі були представлені національні строї Тернопільської, Чернівецької, Івано-Франківської, Дрогобицької, Львівської, Волинської і Ровенської областей, які О. Кульчицька змальовувала протягом багатьох років.

Цікаво зазначав про цю її мистецько-етнографічну працю В. Попович: «Знав я теж і таких мистців, які творили лише тоді, коли діставали замовлення, коли замовлення не було, вони могли робити щось іншого. Кульчицька не лише багато працювала творчо, але вона ще старалася охопити такі ділянки, які нормально мистця не мусять аж забагато цікавити, – як їждження цілими місяцями по краю і змальовування сотень церков, історичних пам'яток та народних костюмів, бо це є праця для етнографів чи мистецтвознавців, але тому, що таких у нас не було, то вона старалася заповнити сама цю прогалину, навіть коли це виходило їй на шкоду. Ясна річ, що коли б замість їздити по селах, вона була б присвятилася виключно станковому малярству, то її осяги в малярстві були б куди вищі» [10].

Спогади В. Поповича засвідчують безмежну любов О. Кульчицької до свого народу, бажання зберегти для наступних поколінь усе різнобарв'я народного мистецтва, підтримувати та сприяти подальшому розвитку кращих і таких самобутніх народних національних традицій, світоглядних позицій тощо в умовах впливу глобалізаційних процесів з їхньою достатньо загрозливою тенденцією до нівеляції місцевих особливостей побуту, культури та мистецтва, іншими словами, – до розчинення їх у дифузних і асиміляційних процесах культурної глобалізації.

Читаємо листи О. Кульчицької, і нас вражає її сила волі і дивовижна працюовитість (а якщо ще згадати про її вік!), про що В. Попович писав: «Її активність була методична, і лише завдяки цій методичній плановій праці вона зуміла створити велику кількість мистецьких творів, і то в різній техніці. Багато пізніше мені доводилося пізнати зблизька не одного з наших мистців, але такої видатної і всесторонньої працюовитості, як у Кульчицької, я ні у кого не зустрів. Деякі зі знайомих мистців проявляли теж велику активність, але іншого порядку, вони багато творили і рівночасно старалися ці твори продати, що теж вимагало від них багато енергії. Кульчицька, маючи матеріальне забезпечення, не мусила тратити часу на шукання покупців, а вся її енергія була присвячена мистецтву» [10]. Як правило, талановитим, геніальним людям притаманні велика працюовитість і енергія, універсалізм, оригінальність і новизна підходу до всього, чим вони займаються, досягнення високих результатів у різних галузях діяльності. Всі ці якості характеризують творчу працю О. Кульчицької.

Адресатом художниці була постать, не менш масштабна для української культури і мистецтва, – Стефан Андрійович Таранушенко, видатний учений, дослідник української архітектури, насамперед, дерев'яного зодчества, іконостасів, станкового живопису та декоративно-ужиткового мистецтва, музеєзнавець.

Можна згадати епітет, який в історії мистецтва застосовується для мистців Високого Відродження – Мікеланджело, Рафаеля, Леонардо да Вінчі – титани. Доречно буде назвати титанами української культури О. Кульчицьку і С. Таранушенка. Вони були, є і будуть мистецькою, інтелектуальною елітою, яка входить до генетичного коду нації, їхня творча і наукова діяльність являє свого роду камертон у розумінні українського етносу, його неповторної самотності.

Зауважимо, що в житті кожної людини важливим, знаковим і зрештою цікавим є перше знайомство з іншою людиною, а тому нам буде небезінтересним описання С. Таранушенка цієї події стосовно О. Кульчицької. Читаємо: «Перша зустріч відбулась півстоліття тому. Сталося це так. В 1913 році у Харкові, в залах міського музею, відкрилась художня виставка. На афішах зазначалося, що її організував «Художественно-архитектурный отдел Харьковского литературно-художественного кружка». Ця довга назва означала, що українським художникам губернатор не дозволив організувати своє мистецьке об'єднання і вони змушені були легалізувати себе як відділ літературно-художнього гуртка. Душею цього відділу був відомий український художник – харків'янин Сергій Васильківський. / У виставці брали участь не тільки митці Харкова, а й художники-українці з інших міст. Були на ній експонати з Петербурга (М. Самокиш, М. Далькевич, М. Дяченко), з Житомира (архітектор В. Леонтович), з Парижа (М. Ткаченко), і зовсім несподівано поміж учасниками виставки харків'яни вперше зустріли нове для них прізвище художниці Олени Кульчицької з Перемишля. / Вже сам факт участі у виставці в Харкові художника з Галичини в той час напружених політичних відносин між Росією та Австро-Угорщиною був знаменним. Він засвідчував єдність українського народу, розділеного Збручем. Але й незалежно від того твори Кульчицької привертала до себе увагу відвідувачів. Вона виставила акварелі, офорти і дереворити, продемонструвала свою різносторонню обдарованість, а, разом з тим, і високу техніку як у малярстві, так і в гравюрі» [3, с. 3]. Цитата дуже гарно змальовує не тільки перше враження С. Таранушенка від творів художниці, але й коротко та виразно відтворює ситуацію з українським мистецтвом на початку ХХ століття.

Зазначимо пріоритети наукових досліджень Стефана Таранушенка кінця 1950-х років через перелік його ґрунтовних праць, серед них – монографія, статті, які й дотепер становлять неабияку наукову цінність. Це – «Українські народні меблі» (1957) [11], «Вітряки» (1958) [12], «П. Д. Мартинович. Нарис про життя і творчість» (монографія 1958 року) [13], «Талановита художниця Гебус-Баранецька» (1959) [14], «До питання про архітектуру в творчості Тараса Шевченка» (1959) [15], «Киевская полковая канцелярия» (1959) [16], «Пам'ятки архітектури Слобожанщини XVII–XVIII вв.» [17]. Як добре відомо, С. Таранушенко протягом багатьох років працював над ґрунтовною монографією «Монументальна дерев'яна архітектура Лівобережної України», – це колосальна праця, що вийшла друком лише в 1976 році. На жаль, з цього покоління мистецтвознавців, які здійснювали такі масштабні, основоположні дослідження, на сьогодні фахівців подібного штибу майже не залишилося.

Окремо виділимо студії вченого, присвячені О. Кульчицькій (1957–1958 рр., 1962 р.), – «Славна Ювілярка. До 80-річчя з дня народження О. Кульчицької» [18], вступна стаття до «Альбому акварелей та ліногравюр Олени Кульчицької», «Чесне служіння народові. До 85-річчя з дня народження О. Кульчицької». Матеріал вагомий і корисний для вивчення творчої біографії мисткині.

Зазначимо коротко деякі факти з життєпису С. Таранушенка 1950-х років. Так, 1953 року він переїхав до Києва (до цього з 1933 /за іншими джерелами 1934¹ року був політзасуджений, перебував на засланні, реабілітований тільки в 1958 році). Заборону друкуватися скасували лише в 1957 році (*підкреслення наше*). У Києві вчений працював в Академії архітектури, у відділі вивчення історії українського мистецтва та народної творчості.

Зараз це важко зрозуміти, але листування з людиною, з якої ще не було знято обвинувачення політичного характеру, на той час було сміливістю і громадською позицією, адже треба розуміти, що листи, безперечно, читали відповідні державні інституції і відслідковували всі його зв'язки тощо. Іншими словами, О. Кульчицька не жила радянським «двоємыслием».

Крім творчої співпраці обох митців, їх об'єднує гідний і шляхетний вчинок, достойний захоплення та великої подяки сучасників і нащадків. Це – передання своєї творчої спадщини до музеїв, бібліотек і архівів. От як пише про це завідувачка Художньо-меморіального музею Олени Кульчицької Л. Кость: «Найвищим актом громадянської позиції митця став її заповіт, складений 29 серпня 1957 року² (*підкреслення наше*), згідно з яким О. Кульчицька, «керуючись безмежною любов'ю до своєї Батьківщини», увесь свій мистецький доробок (а він налічує до 6 тис. од. зберігання) передала в дар українському народові, для якого вона жертовно все життя працювала, в особі Львівського державного музею українського мистецтва (нині Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького). Треба сказати, що тодішні співробітники Львівського державного музею українського мистецтва – В. Свенціцька, М. Батіг, О. Пачовська, Н. Якимчук, М. Моздир, як і його перший директор професор І. Свенціцький, вже покійний на той час, добре розуміли роль О. Кульчицької в художньому житті України і тому доклали чимало зусиль для здійснення мрії художниці відкрити в її помешканні музей» [19].

Це що стосовно О. Кульчицької, а про той само вчинок С. Таранушенка С. Білокінь у статті «Велетень мистецтвознавства» зазначає: «Стефан Таранушенко навіки склав свої стружені руки 13 жовтня 1976 року. Похований на Байковому кладовищі. Навіть саму свою смерть учений зумів прикрасити вчинком великої громадської краси. Усе своє культурне майно він подарував народові: папери, фототеку, кресленики, книжки з інскриптами й збірку графіки було передано до рукописного відділу Центральної наукової бібліотеки АН УРСР (тепер

¹ За О. Степченко, це 1933 рік [21], за С. Білокінем – 1934 рік [20].

² Погано себе почувавши, О. Кульчицька у листах 1957 року, які ми пропонуємо до публікації, прощалася з С. Таранушенком та зазначала, що також прощається і з В. Касіяном. У цьому ж році заповіла свою творчу спадщину Україні.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України)¹, а Шевченкову акварель «Пожежа в степу» – до Музею Тараса Шевченка»² [20].

¹ О. Степченко пише: «Свій особистий архів С. А. Таранушенко власноруч передав у 1973–1975 рр. до відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки АН УРСР (нині Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського; ІР НБУВ). До його складу належать наукові та творчі матеріали С. А. Таранушенка, його біографічні документи, документи службової та громадської діяльності, листування, численні креслення, малюнки, фотографії, які всі разом дають змогу відтворити об'єктивну картину його життя та творчості, використовуючи автентичну архівну інформацію. . . ». І далі: «У фонді мистецтвознавця зберігаються документи з переліком населених пунктів, де зроблені обміри будівель; статті та нотатки з іконографії, опису килимів, про пам'ятки мистецтва та архітектури Києва і Київщини, Волині, Поділля, Полтавщини, Слобожанщини, Чернігівщини, Полісся, Закарпаття тощо; нотатки про писанки, плахти та ткацтво, українську кераміку та металопластику, про українську книжкову графіку, про подорожі Слобожанщиною; обміри, малюнки, нотатки, фотографії до праць «Хати Лебедина», «Дерев'яне будівництво Лівобережної України XVIII ст.», «Архітектура урядових будівель Лівобережної України XVIII ст.» та пам'яток Поділля, Полтавщини, Слобожанщини, Чернігівщини тощо; зразки надгробків; матеріали до історії українського селянського мистецтва; звіти та щоденники про відрядження очолюваних ним експедицій з вивчення пам'яток монументальної дерев'яної церковної архітектури, мурованої культурної архітектури, малярства та золотарства на Полтавщині, Чернігівщині, Слобідській Україні, Закарпатті, Запоріжжі, Поліссі, зокрема описи миргородського, сокиринського та лубенського музеїв, будинку М. Я. Трохимовського, Мгарського та Густинського монастирів та багато ін.» [21].

² С. Білокінь, зноски: «60. Там вони склали 278-й фонд (6285 од. зб.), і я мав честь його описати. Див.: Лисоченко І. Д. Таранушенко Стефан Андрійович / І. Д. Лисоченко, Т. Г. Маєр // Особові архівні фонди Інституту рукопису : путівник / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2002. С. 532–541. 61. Це була одна з найкраще збережених Шевченкових акварелей. Датований 1848 роком підписний твір, він відтворював один з епізодів наукової експедиції О. І. Бутакова вздовж берега Аральського моря. Вперше опублікував його Микола Макаренко (Шевченківський збірник. С.-Петербург, 1914. Т. 1. С. 121–122). Тоді він належав московському колекціонеру Н. М. Миронову. С. Таранушенко придбав його у московського колекціонера М. Р. Левінзона, до якого оригінал перейшов після 1917 року. Див.: Чумак К. Експонується вперше // Вечірній Київ. 1972. 19 лют. (№ 42). С. 2». Інформацію про експонати зі збірки С. Таранушенка також надає і Олена Кавун: «Стефан Андрійович Таранушенко був заповзятим колекціонером україніки. Незначна, але дуже цікава частина його колекції нині зберігається в НМТШ (близько 40 експонатів). Серед них такі шедеври, як Шевченкова акварель «Пожежа в степу», народна картина XVIII ст. «Козак Мамай», акварель Михайла Сажина «Київ із-за Дніпра», графічні твори Антона Середи, Олени Сахновської, Івана Шульги. Зберігаються також три українські килими XV ст. (один із них – для покриття святкових столів під час урочистих обрядів), цінні шевченківські видання, старі поштові картки тощо. Стефаном Таранушенком було подаровано музеєві 14 експонатів, а решту – закуплено в нього та його родини». І далі «Окрім вищезгаданих шедеврів у фондовій колекції шевченколюбця Стефана Андрійовича Таранушенка зберігаються подаровані ним не менш цінні твори: /1) портрети Тараса Шевченка роботи Михайла Сажина та Олени Сахновської, /2) Івана Шульги „Переяславська рада“ (1942), /3) некролог Антоніни Волкової та копія свідоцтва про її народження, /4) килим український XVIII ст. для покриття святкових столів під час урочистих обрядів, /5) афіша шевченківської виставки (до 100-річчя від дня смерті, в Астрахані), /6) афіша урочистого вечора (68-річчя по смерті), /7) запрошення на IX наукову конференцію (Ленінград), /8) 2 буклети „Касіян“ (Харків, 1959; Москва, 1948), /9) листівка із зображенням пам'ятника Шевченкові в Дніпропетровську. /Останні експонати надійшли вже від родини. Крім акварелі „Пожежа в степу“, закуплено: /1) кліше віньетки оправи книжки Бориса Грінченка „Досвітні огні“ (1906); /2) бюст Т. Шевченка (1964); /3) 2 кільця скроневі (срібні; XII–XIII ст.); /4) 4 листівки (з репродукціями: автопортретом Шевченка 1843 р., з офортom „Дари в Чигирині 1649 р.“; з зображенням портрету Шевченка та української періодики; з ілюстрацією А. Ждахи); /5) сорочка чоловіча (поч. XIX ст.); /6) тарілка з портретом Т. Шевченка (сер. XIX ст.); /7) 2 книги „Твори Т. Шевченка“. Т. IV, III; /8) посвідчення про відрядження члена Шевченківського комітету, професора Таранушенка до Києва та Канева (від 28.04.28); /9) програма міжнародного конкурсу на проєкт пам'ятника Т. Шевченкові у Харкові

Отож до публікації було підготовлено шістнадцять листів Олени Кульчицької до Стефана Таранушенка 1957 року за період квітень–вересень, і написані вони галицьким діалектом, який самий по собі є предметом вивчення для філологів, славістів, культурологів та інших фахівців і вимагає збереження як визначної пам'ятки вітчизняної культури. Так, В. Попович «В спогадах про Олену Кульчицьку» писав: «В мові Кульчицької було чимало архаїзмів, яких тоді вживали в деяких інтелігентських домах у Галичині. Наприклад, говорила “они” замість “вони”, “єсть”, “суть” замість – “є”, “єсли” замість “якщо”, “ласкавий пане” тощо. Усі інші наші учителі намагалися говорити правильною літературною мовою, єдина О. Кульчицька та ще один старий учитель Малиновський, т. зв. Фуньо, говорили так, як говорили наші діди й бабці, що додавало до її оригінальної особистості ще й мовного кольориту» [10]. І це тільки окремі штрихи особливостей мови мисткині, далі про самотність галицького діалекту можна скласти уявлення при ознайомленні з її листами.

Епістолярій зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в фонді 278 «Таранушенко Стефан Андрійович (1889–1976) – мистецтвознавець, музейний працівник» і поданий зі збереженням лексичних та правописних особливостей оригіналу з незначними редакційними правками.

Крім того, було віднайдено і підготовлено до вивчення цікаві архівні матеріали стосовно О. Кульчицької і С. Таранушенка кінця 1950-х років, що будуть суттєвим доповненням до листів і розширять їхню інформаційну складову. Матеріали винесені в Додатки до статті. У Додатку I вміщуємо ґрунтовну архівну статтю С. Таранушенка про Олену Кульчицьку (3 лютого 1957 року; напевно, це вступна стаття С. Таранушенка до альбому «Народне будівництво Західних областей України» (Курськ, 1957)¹ [23, арк. 1–3]. Додаток II репрезентує у хронологічному порядку листи: 1. Лист В. Касіяна до редакційно-видавничої ради Академії архітектури Української РСР (24 червня 1955 року) [24, арк. 4]; 2. Лист невстановленої особи до В. Касіяна (24 січня 1957 року) [25, арк. 1]; 3. Лист О. Пачовської до В. Касіяна (Львів, 3 квітня 1957 року) з фрагментом статті «Казка в облозі» Оксани Михайлівни Пачовської, наукового співробітника Львівського державного музею українського мистецтва [26, арк. 2–4]; 4. Лист О. Кульчицької до директора

(1930); /10) лист до Таранушенка від управління науковими установами про виставку проєктів пам'ятника Т. Шевченкові у музеї українського мистецтва; /11) анкетний листок для складання реєстраційних описів пам'яток старовинного дерев'яного будівництва (складений Таранушенком); /12) О. Новицький „Шевченко – як маляр” (1914 р.); /13) три килими українських (XVIII ст.)» [22].

¹ Альбоми «Гуцульщина», «Народне будівництво Західних областей України», видані в Курську в 1957 р., є бібліографічної рідкістю. Автору так і не вдалося знайти їх у великих бібліотеках м. Києва – НБУВ НАНУ, НІБУ, Парламентській бібліотеці. Отож порівняти архівну статтю «Народне будівництво Західних областей України» (Курськ, 1957) з надрукованою не було можливості. Але на користь нашому припущенню є дата написання самої статті і висновки до неї. Варто обов'язково враховувати радянську риторичку в статті, на той час так треба було писати, щоб видання вийшло друком.

друкарні «Атлас»¹ (2 серпня 1958 року) [27, арк. 6]. Усі матеріали зберігаються в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України у фонді 196 «Касіян Василь Ілліч (1896–1976), художник» і подані зі збереженням стилістики та орфографії з незначними редакторськими правками.

Наукова новизна. Вперше до публікації запропоновано листи талановитої української мисткині Олени Львівни Кульчицької до відомого мистецтвознавця Стефана Андрійовича Таранушенка за квітень–вересень 1957 року, що супроводжуються вступною статтею, коментарем та ілюстраціями.

Висновки. Ознайомлення із запропонованим до публікації епістолярієм Олени Кульчицької дає можливість розширити наше уявлення про її творчість 1957 року, задуми, що були втілені діячкою згодом, та її особистість.

[Листи Олени Кульчицької до Стефана Таранушенка
(квітень – вересень 1957 року)]

№ 1

20 квітня 1957 року

Шановний Степан Андрян[ович].

По кількох днях тижнях – зібралось – до написання листів.

Я прочитала уважно Ваш послідний лист.

Справа видання «байок»² – з Вашої ініціативи – була для мене корисна. Виданням байок я тішилась правдиво, і як за всі Ваші вічливі потягнення, яке неодноразово дізнавалась – була дуже, правдиво вдячна.

Уважали що про назву байок не треба більше і думати.

А однак так не є – перед тижнем ззивав мене Київ телефонічно, щоби приїхати до Києва, бути учасницею зібрання в Спілці Худож.[ників] і т.і.

Я цю пропозицію відкинула – радили написати листа. Однак з видавництва оден з членів приїхав спеціально – до Львова і повторив попередне прохання.

Байки викликали з одної сторони рішення не поширити продаж книжочки – з другої сторони певну охоту вимагати більш свобідного, своєрідного оформлення ілюстрацій взагалі.

Хто переможе?

Я цілком спокійна, мене цей спір безпосередно – не торкає!

Лучше думати, про щось нове! Як Вам відомо, що Т.[овариш] Литошенко з завзяттям друкує – новий альбом «Гуцульщина»³; каже передавати собі всі кліше з тої ділянки – навіть[ь] хоче друкувати кольорові картинки.

¹ На той час «Атлас» – друко-хромолітографія Головного відомства культури УРСР, м. Львів, Зелена, 20.

² Мабуть, йдеться про видання – «Українські байки для наших найменших». Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь». Київ, 1957. Ред. Б. Чайковський, худ. ред. Р. Ліпатов, тех. ред. В. Смородський, коректор С. Соболев. Підписано до друку 12. X. 1956 р.

³ З ініціативи С. Таранушенка в Курську 1957 року вийшли друком два альбоми – «Гуцульщина» та «Народне будівництво Західних областей України», які з авторських дошок здійснив Л. Литошенко. У цих виданнях художниця виступила й автором обкладинок і титульних сторінок.

В останніх часах (10–15 днів) виготовила обложку (на лінолеум, який був дуже твердий) і з трудом виконала і в тих днях відіслала.

Не все добре я це зробила, я змучена і властиво тапу (а таки оної) не повинна робити.

Сиджу сама, мої помічниці немов змулені, сонни – пишу і сама не знаю, що хотіла сказати, що о скільки обложки не випали цілком добрі, то друковано Т.Л. естампи – так досконало винагородить за обложку.

Тов. Лит.[ошенко], конче хотів, щоб післати альбом Архіт. з о у [«Народне будівництво Західних областей України». – 0. С.] до Третяковської Галерії! Я все толкувала, що тая славна Галерея немає жодного відношення – до тої малої збірки.

Но, але на его «розказ» – післали до Москви!

Ось новина... (sic) Є по 9 літок стринь, заяв і т.і. – ділодалась опорожненням 2 кімнат на 2 повер.[сі] і маю перенести усяки картини там. От, праця – але до певної міри приємна. Побачемо, що з цього вийде?

Охоче – кінчу, моєї Русі ще нема в доми – я неспокійна!

Здається, шо в тих днях є Ваші як ми називаємо – Іменини?

Бажаю все, що найлучше – здоровля, добрих думок.

Кульчицька.

20.4.57.

№ 2

4 травня 1957 року

3.5 рано

Вельмишановний Степан Адрянович

Правдиво вдячна за кілька слів – з нагоди свят, яких спомин в родині, яка перестерегала всі традиції – уже мені є все дорогий.

З вістей, які я в листах одержала – цікавий лист від Тов. Лит.[ошенко], який з вдовolenням пише, що всі дошки, яких домагався, гроші, і листи від мене одержав. Яко! ще обложку, яка коштувала мені багато праці і залишила (перший раз) біль руки. –

Мені здається, що Ви, Ст.[епан] А.[ндрійович] післали йому дошки для 700-річчя Львова? Єсли колись він віддрукує не забудьте мені прислати.

Дні І мая – певно відпочивали? Якби у мене були ті самі грошеві – відносини – як перше – була б просила Вас – до Львова. А так багато є справ до обговорення – і зроблення.

Перша ж вибранна – (частина є вже зроблена) усяких гравюр. А як передання лише – певною особою.

І моя – (так брудко виглядає) – неможність вивязатись з приречення виготовити Вам ex librasa.

Я вже мала два проекти, мала Вам післати – але в тим шаленим способі мого життя – все треба було відсунути на дальше шось подібне як з моїм здоровлям.

Про себе не маю права – думати – а треба б, бо час своє робить і тут, тут треба з всіми вічливими людсьми – попроситись!

Вертаючись до Т.[овариша] Лит.[ошенко] мушу дуже увагости, щоби він не дізнався, що у мене булоб для єго діяльності – друкування – багато усього. Я сміюсь – і прошу Вас мене не зрадьте мене!

У мене є граф.[іка] релігі[йного] змісту – і інші дрібниці.

Перериваю – (пишу рівночасно до Касіяна) мушу дізнатись цілком певні деяки вістки щоби дальше – передати де треба!

3.5 в полудни – прийшов лист від Лит.[ошенко] Як все гарно написаний, як все милий – прислав кліше з 700 р. Львова, а дальше посилка, яка ще не прийшла – відбитки з попер. дошок і з обгортки.

Дуже хвалить переслані Вами «байки». Це певно Ваша [слово нерозбірливо]!

Але, в кінці з байками маю спокій. По кількох місяцях прийшов в кінці гонорар.

Зачинаю (о скільки мені не перешкодять) – шукати рис.[унок] ex libris. Не гнівайтесь – за спізнення. Це мій довг, а у нас було все так уражене, нікому не бути – винним!

Але досить –

Як буде щось цікаве – або коли мені прийдеться порадити – напишу.

всього добра бажаю

Олена Львовн[а].

4.5.1957 р.

№ 3

8 травня 1957 року¹

Вельмишановний Степан Адринов.

Я знайшла шкіци – ex libris, утішилась, бо про цю працю – я давно думала – не забувала!

Посилаю 1) в цим рисунку треби поправити перспективу, №2) написи можна змінити після Вашого бажання.

Не посилаю – виконане тушам (у мені все шось перешкоджає) але виконаний легше на чорнім тлі книжок вирізати білі букви.

Взагалі, не знаю чи мені це вдасться – бо у мене перетомлена рука (по вирізуванні обложки для Лит.[ошенко]!)

Прошу цілком щиро критикувати і написати і звернути рисунки.

Сьогодні – ось тепер приїхав з Києва – з видавництва – справи «Нар. Одяг».

¹ Кудя: Київ 5

ул. Дмитрова 6 кв. 27

Кому: ВШ Таранушенко С.А.

Адрес отправителя: Львів, Кульчицька О.

Боюсь, щоби схотіли добре виконати, краски! Краски, це найтрудніше!

Вернувши до справи *ex libris* жалюю, що Ви не вибрали собі одного – з тих, які робили – проекти для вибору.

Спробуймо! Напишіть –

Даю спеціально наострити ножі...

Числиться з тим, що як ОК – вже не є як давніша. ОК...

Здоровлю

О.Кульчиц.

8.5.57.

Тов. Лит.[ошенко] такого домагається як свій *ex l.*

Прийшли відбитки для 700 літ.[тя] – як все ц.[e] добр.[e] Обложка після мене буде виглядати краще, на тлі сірим, чи бронзавим!

№ 4

12 травня 1957 року

Шавновний Степан Андрянов.

Мені здається, що дуже добре зробили – як через Вас передали усяки справи для Тов. Литошенка. А саме:

1. Посилаю відпис листа тов. Свенціцької (донька нашого визначного вченого, був.[шого] директора і виконавця основника Музею укр.[аїнського] мист.[ецтва] у Льв.[ові]) яка була у мене, приглядалась картинкам – і написала статтю про ОК. Післала, як з листа пізнаєте – по русски до Искусства, – но і як відповідь. –

Це є Св.[єнціцька] Віра – науков.[ий] прац.[івник] Музею до мистецтва і те, що можна говорити про мистецтво пригласована и знанним, пильність, є колись призначена (поста мала) на доброго українсь.[кого] мистецтвознавця. (Що дай Боже!)

Т.[овариш] Л.[итошенко], який має багато визначення русс.[кими] знаками, мігби на цю статтю звернути увагу – а навіть й прочитати, чи дати, тим знавцям прочитати.

Я не пишу – так сказати про себе, але це булаб перша проба крити, як художника і моглаб бути оцінені знавцями...

2. Так посилаю Т.[оваришу] Л.[итошенко] картку з Третьяковської галелії, яку я не розумію. Це є мабуть відповідь на посилку «Арх. з о у» [«Народне будівництво Західних областей України». – О. С.] – яку я особисто спротивила післати! (лиш Л.[итошенко] хотів, щоб це зробити).

Мої справи так виглядають: Вид.[авництво] «Молодь» прислала лише одну частинку гонорара, чекаю – на дальше.

До Тов. Касіяна писала, великий лист і навела всі дійсни причини в перешкоді виконання «мого ювілею» – і рішучий мій спротив, який повинен бути зрозумілий і респектований!

Видавниц.[тво] «Атлас» який має виконати репродукцію мою 15 л.[ітня] праця Нар.[одна] ноша зачинає про це думати.

Був у мене, мист.[ецький] редактор Т.[овариш] Тепляков та має пильнувати, щоби це вийшло культурно. Ось такий альбом добре зроблений вистарчить – за мій ювілей. Ви, Тов. Свидниц.? (далі слово нерозбірливо) зрозуміти мене, правда?

Цей Тв.[товариш] Теп.[ляков] повідомив мене, що в Києві, є план видання книжки з укр.[аїнською] графікою видає, мабуть Касіян і Турченко¹.

Він, Т.[овариш] Т.[епляков] має якесь відношення до цього видання, бо сказав, що Турч.[енко], не має від мене нічого крім, Довбанок, (якого я маю цілком досить!) і взяв від мене кілька річей, офорти і лінорити моє сфотографувати, і мені причиною звернути.

Не знаю, чи це є цілком з моєї сторони відповідне? Від Тов. К.[асіяна] нічого не мала повідомлення. Щоби не виглядало, що я там втискаюсь, де мене не треба! не просить!

Вийшла книжка про образотв.[орче] укр.[аїнське] мистецтво². Кілька хвиль бачила! Просила мені купити. Тішусь нею!

Продовження:

Незнаю, чи я коли писала про т.Сенева³, наук. робітник Музею, він пише дисертацію на тему О. К. [Олени Кульчицької. – О. С.] – одна єго крижечка вийшла з друку. Ви, певно її маєте! Повно помилок, він хоче «обернути» її на монографію! Не дав мені читати – я від того всего здачена! Він, маючи вільну руку в моім «магазині» посписував всі картини, шкіци і т.і.

А тепер – сказали мені – хоче списати кліше всіх граф.[ічних] праць. Прошу мені сказати, чи це потрібне чи він має право від мене брати, списувати?

Мені здається, що це річ недовіря – чи я не сама робила?

Крім того мене це вже – в разі як я хотіла б кліше залишити комусь – а не Музеєви (де всі картини перейдуть, чи хочу чи ні).

Взагалі, чи крім Т.[овариша] Лит.[ошенко] можна давати кліше до свобідного, приватного використання?

Відбитки на 700 річ.[чя] – удались! Чи і Ви дістали від Лит[ошенко]?

Здоровля?

Кульчицька.

12.V.57.

Чекаю на Вашу відповідь!

¹ Монографія написана у співавторстві з Василем Касіяном: «Українсько-радянська графіка» (1957). Див.: Касіян В. І., Турченко Ю.Я. Українська радянська графіка. Київ : Вид-во АН УРСР, 1957. 225 с. : іл. В. М. Тепляков – художній і технічний редактор цієї книги.

² Співукладач альбомів «Український радянський живопис» (1957) Лобановський Борис Борисович.

³ Іван Васильович Сенів (1905–1984) – інженер-будівельник, мистецтвознавець, член Спілки художників СРСР.

№ 5

20 травня 1957 року

Вельмишановний Пане Товарише!

Цілком не люблю писати на папері – з ліньми!

По двох листах одержаних від Вас, відповідаю. Маю вражіння що яюсь трудоно – нам порозумітись.

Звичайно зачинаю від себе, застаналяюсь, шукаю причини – і приписую собі яєсь недотягнення у вислові своїх думок.

Тов. Литошенко був 1954 р. – на моєї виставі; особисто – не пізнались з ним – але безперечно, мої картинки звернули єго увагу – так, що від того часу, датується здається, через Вас, Шановний Степан Ад.[рянович] моє мистецьке відношення з Вашим приятелем.

Для праці Тов. Лит.[ошенко] маю велику пошану, а користаючи з єго «ентузіазму» для мистецтва взагалі – бачу найновий спосіб для поширення висліду моєї праці за подиву гідний. Я єму правдиво вдячна.

Я писала, що не треба пригадувати – а властиво не звертати увагу на багато інших моїх праць, Т.[овариш] Лит.[ошенко] – яки ту єго рукою друкарка вишлаб дуже корисна – а яки він знав про це мігби через чємніть погодитись на свою працю. А я, не хочу на це погодитись ані думати про це. Так треба це тримати в тайні. Отже жодних секретів у мене нема – а я лише поділилась з Вами з єєю можливістю.

Часом я користаю Вашим посередництвом для правельнішого порозуміння з Т.[овариш] Лит.[ошенко], бо думаю, що може моє по українськи писане не буде цілковито зрозуміле.

Справи альбома нар. ноші для мене дуже хвилююча. Це як «Доля» покаже!

Мій Тов. праців[ник] Музею, Т.[овариш] Фіголь¹, який є моїм дорадником в депутатських та частинно в мистецьких справах поїхав на 10 днів до Москви з доповідєю, яку як пише виголосив по українськи!

Прошаючи єго – похвалилась перед ним сильною волею держати мої нерви в можливим спокою, де що записати, упорядкувати і просити в поміч мудрість – фільозофії².

Ось вислід: Так як лікарі – хотайби нас намагались серіозно помагати людькості в її боротьбі за здоровля – мусять прийти до висновку, що організм людини це тайна!

Щось подібне, аналогічне – з вдачею чи долею чоловіка – це тайна і не знайшли ще слів, якимиб можна порозумітись людині з людиною!

Як я переконалась, що Ви пишете ні неудальні слова моїх листів – лиш заспокоїли мене. Кінчу, посилаю сердечні поздоровлення.

20.V.57 р.

Кульчицька.

¹ Із 1945 р. Д. Фіголь був незмінним особистим секретарем та опікуном Олени Кульчицької, ініціатором створення музею її робіт у львівській середній школі № 87 та одним із виконавців останньої волі художниці про передання усієї її творчої спадщини в дар народу в особі Львівського музею українського мистецтва (нині – Національний музей у Львові). Данило Фіголь (1907–1967) – український музеєзнавець, фотограф і етнограф.

² Див., наприклад, книжку: Олександр Гонтер, доктор. Студія фільозофії. 1917.

№ 6

5 червня 1957 року

Шановний Пане Товарише

На Олену Львівну не можна гніватись!

5.6.1957

ОК.

№ 7

12 червня 1957 року

Вельмишановний Степан Анд.[рянович]

Отже не гніваєтесь!

Мені ця думка була дуже неприємна.

Але як здоровля?

Посилаю – *ex libris*. Я так і припускала! О.К., то не ти – хотайби з перед 3 літ!
Про цю маленьку роботу можнаб довго сповідати в яким часі і в яких обставинах – я це намагаюсь робити? Порівняю лише – з моїми очима. Я повинна очи за-
крапляти 2х денно. Це дрібничка – прошу мені повірити – нераз мусіло це – «від-
ступати» на дальший план – но і остаточно забуваюсь про цей лікарський показ.

Отже *ex libris* – до нічого! В словах Вашого призвища – буква Е – обернулась не
в ту сторону – як треба, віддаль цілого слова – нерівна.

Друк. – навіть відбитки не виходять добре. Чи фарби – чи моя рука стала не-
зручна – все неудачей (посилаю ці неудачні – нема права, якось видруковати.)

Лише одна відбитка можлива. Отже, если позволите, спробую не на дереві,
як це перше робила, илі на лінолеумі і то побільшана?

На разі тих кілька слів.

Бажаю здоровля. Коли у Вас відпуска?

Здоровлю.

12.6.57.

Кульчицька.

№ 8

27 червня 1957 року

Шановний Степан Адр.[янович]

Ваш послідний лист гарний – читаю єго з приємністю.

Маленьку дошку – з неудалим *ex librisom* – вже післала. З єїй лівого боку є ма-
ленька картинка, – яку прошу спробувати – если знайдеться хтось, хто схоче
це пробувати. Прикро мені, що цю маленьку просьбу (*ex l.*) не уміла я для Вас по-
рядно виконати – .

Тов. Литошенко – прислав мені оден альбом «Гуцульщина» з 41 картинками!

Це прямо «гуцульська монографія» – в образах!

Подивляю єго – по трохи і себе, що мені дуже рідко траплялось!

Він – під вражінням реорганізації Льв.(?) Арх.(?) це що і мене сильно зіткнуло.

На село, що є все моєю мрією – не знаю, чи поїду. Не маю нікого, який заінте-
ресувався тим! Була я лише – кілька годин поза містом; хотячи конче подиви-
тись – на збіже!

Здоровлю

Олена Львівна.

27. VI. 57 р.

№ 9

23 липня 1957 року

Шановний Степан Адриянович!

Мені було – «несвого» – що я перший *ex libris* так незручно виконала – і хотіла поправитись – спробувала – ще оден *ex libris* – на рисунку, який підпав мені в руки. Це вхід (не той головний, але побічний), між ним входили наші Батьки!

Письмо тим разом вийшло не зле, може величиною – розміром – за великий. Посилаю на пробу відбитки.

Як вдалась поїздка – в Чернівцину? Прошу щось гарного про це написати.

Т.[овариш] Літ.[ошенко] прислав 12 альбомів «Гуцульщина». Пробую деяки кольоровати – але то велика праця – та ще я не рішена, котрі з картинок виходять лучше – в красках.

Чекаю повороту з ферій мого порадирика, Т.[овариша] Фігола і перший альбом пішлю до Курска.

Вже тепер – клопочусь – де посилати і про точні там адреси?

Взагалі – у мене – розділ життя дуже скомлікований. – Не знаю – як пораджу собі сама – і як поступити – для далеких – чужих людей. –

Сердечно здоровлю.

Кульчицька

23. 7. 57.

№ 10

6 серпень 1957 року¹

Шановний Степан Адриявич

Отже Ви вернули з обслідування нашої архітектури.

Фото гарне і тішусь, що оно у мене. Але прошу мені вяснити чи справді, так мало залишилось памяток давнини? Я мала ілюстровану історію – і мені здавалось їх більше. От деревляна церква в Харкові, маю (десь у мене) фото – треба би мені всі вишукати –

Кліше «*ex libris*» – при нагоді перешлю, може з альбомом «Гуцульщина». Тов. Літошенкови післави я, зараз по повороті Тв. Ф.[іголь] з гір.

Ми, т.є. Літ.[ошенко] і я оновились деяки картинки – кольоровати – І я цей перший альбом для него – 5-6 карт.[унок] кольоровала.

Але написала, що рішилась залишити альбом з чорнимим друком. Це виглядає – якось поважно.

Прошу написати свою думку?

Степан Адриянович, Ви так гарно описуєте природу та види Чернівцини – и у мене дуже сумні настрої. Я нігде не видила на село, лише оден раз бачила дозріле збіже! Ви, можете догадатись – як невимовно тяжко я це перенешу!

Як трудно погодитись з труднощами, яке спричинає – старість.

¹ На конверті: «Київ 5/ул. Дмитрова 6, кв. 27/ШТ. Таранушенко/Львів/Кульчицька». Штampi на конверті: 1. «7 – 8 – 57», 2. «9 – 8 – 57».

І тут мушу звязати цю «інвалідність» мою – з відношенням до прекрасної праці Леоніда Л.[ітошенко] Він, людина в повні сили і енергії – бажаючи мати все, що єму здається вартим до помножуваним друком – признаюсь не дозволяє мені (своїми, все новими бажаннями) віддихати! Я повинна властиво повільнішим життям – тепер жити, співати «моменту морі».

Я це спробувала єму натякнути. Леонід Л.[ітошенко] – мене не зрозумів. Може для того, що я не умію у відповідній формі це убрати.

Моя просьба булаб до Вас, яко Л.[еоніда] Л.[ітошенка] приятеля, в дуже й дуже делікатних словах на це звернути увагу.

При тим піднести ту велику, правдиву вдячність, яку я відчуваю за цей труд, талан і вічливість з якою, все до моїх мистецьких праць звертається.

Маю велике довіря, що Ви, Степ.[ан] Адрян.[ович] – зволите – знаючи Ваше відношення до него і до мене все зручно передати.

Що до моїх особистих справ – то, так я говорила і передбачувала – в році великих ювілелій – но між нема місци. І це добре, я давно писала про це Тов. Касіянну – що виразно і рішуче – нічого й від нікого не бажаю – і не чекаю.

Тільки не знаю де – і як зникнути? – Не дармо закедують нам українцям слова, якось то буде!

Я пробую все бути чимсь заняття і одні кажуть – що це – забава – інші, цілком не звернуть увагу на людину, яка не умієть пхатиси... (sic) і про себе бага-то думаєти.

А найбільше клопочусь, тим що українському народові зі всіх сторін грозить буря – буревій.

Здоровлю.

6. 8. 57.

Олена Львівна.

№ 11

27 серпня 1957 року

Шановний Степан Адр.

Посилаю 2 фото, які Ви бажали мати.

«Діти на леваді» я мала у себе, акварель «Гребенів» я мусіла дати до фотографа, який кілька днів це робив.

Отже Ви певно з мене не вдоволеній.

Але і я Вашим листом не вдоволена, бо Ваші увагу що до «Гуцульщини» – не є виразні.

Я мала післати кліше – ex librisy. Я памятаю! і оден альбом Гуцульщини? Если – не перенесусь в інші світи – зроблю це!

Т.[овариш] Літошенко – обдумав ще одну річ виготовити. Власно днесь посилаю офорти, кліше й відтиски, які Він бажав мати у себе, але думаю, що він не буде мене більше цим клопотати.

Я вже з ним попрощалась, подякувала за вічливість для моєї мист.[ецької] праці – за єго труд в друковані – я дуже – вдячна.

Я хора і думаю, що і з Вами треба мені попроситись і подякувати за добрі слова, які Ви мали для моїх праць.

Прощаю

Львів. Кульчицька О.

27. 8. 57 р.

№ 12

4 вересня 1957 року¹.

Шановний Степане Адрян.[ович]

Лист гарний, дуже гарний лише – Мистецтво² – є мистецтво що обімає не все додержить. Я зробилась песимістка. Мистецтво пише про все потрібне але найменше про мистецтво.

Істнує подібно в Києві «Творчество» я на цей журнал тішилась, маю огошення єго появи здається в маю післала 24 кар. а Творчість ані разу до мене не дійшла!

Альбом «Гуцульщина» вже давно був присланий Літ.[ошенко], але я не можу сама, а моя помічниця не потрапить вислати там де треба.

Т.[овариш] з Музею був в літі на селі і для того все спізнилось. Сьогодні як-раз Тов. Фіголь взяв до себе, щоби альбом і малу дощечку (ex libris) Вам це післати. Як зайде напишіть Ваші зауваги – як буде нагода відішліть тож 1-ій ex libris, бо на другій стороні дошки, є дереворит – жінки зі збіжжям.

Моє прощання з Вами і ті слова, які я для Вас мала і маю – до якогось часу, ще – до кінця мають свою «вартість» – а що ж може скоро – «урватись», я – для того прощалась!

Но і справді я хора і кажуть мені кластись до ліжка, чим мені відбирають можливість хочаб трохи працювати. Я змушена тепер на 2 тижні слатись в ліжку і нікого не принимати.

Но най буде! «Бодрімось»!

Я властиво все життя під тим прапором стояла!

Але ось інша справа, чужа, але я обіцяла про це з Вами поділитись: Ось вона!

В Музею етногр.[афії] моя товаришка Добринська Ірена, чоловік чудовий, працююча, з великим знанням, і досвідом нар.[одного] мистецтва (не згіда з усякими особами – і т., і т.і.) тепер перейшла на емературу) – але має свої праці, які дуже, дуже варті, щоби для української культури збереглись, є на стінні малюнки орнаменти на зверхних стінах хат, зібрання нею на «Лемківщині», (які тепер належать до Польщі. Ратуймо що наше!

Она хоче спродати: розуміється, що це повинно залишитись у нас – на нашій території. Але у них все називається – нема грошей.

Порадьте – як робити, як – кого заінтересувати тим?

Я маю нагоду переглядати видання (прекрасно оформлено) – з Польщі, де «потихоньку» присвоюється наше мистецтво, яке залишилось на території

¹ До листа зберігся конверт. Написи на ньому: «Київ. 5 / ул. Дмитрова 6 / кв. 27 / ВП Таранушенко Ст. А. / Львів / Кульчицька». Круглі штампки, дати на них: 1. 5 – 9 – 57. 2. 7 – 9 – 57.

² Напевно, мається на увазі журнал «Мистецтво»

історично і етнографічно нам від віків приналежних і без причини Т. Гр. [мабуть Тов. Генералісимум /Сталін/. – 0. С.] в 1945 р. даровані Польщі.

Чи ми всі маємо бути в тіні?

Вчора несподівано почула в радіо відчить Т. Касіяна!

Прошу при нагоді поздоровити переказати менш-більше, що я ще живу – але мушу піддатись вказівкам лікарів – і тепер якраз тихонько сидіти і нікого не бачити.

Простіть за довге письмо.

Кульчицька.

4. 9. 57.

Як передати Вам деяки рисунки, яки мали захов[а]тись невидані?

№ 13

8 вересня 1957 р. – 12 вересня 1957 р.

Шановний Степане Адрян.[ович]

Чи Ви дістали альбом «Гуцульщина» друкований Т.[товаришем] Літошенком? і печатки ex librisy? (sic)

При те, що Ви писали – я знайшла в Искусстві, зошит який Ви сам мені прислали. Є на 1-ій сторінці маленьке фото – видруковане з серії «Краса рідної землі» – Осінь не в кольорах а в чорних красках.

Знайшла я в паперах з Карт.[инної] галереї з Харкова [зверху написано слово нерозбірливо. – 0. С.] письмо з Вашим підписом. Як це Вас інтєресує задержить?

Я відбуваю свою Карантинну, лежу в ліжку, а в дальших днях, ще зростає дисципліна. Не буди нікого приймати!

До побачення колись

Львів

Кульчицька

8. 9. 57 р.

10. Прийшов Вас[ш] лист.

Ей, ей! Ви стараєтесь все, щось приємного для моїх праць сказати!

Дякую. За поміч у висилці альбомів, тов. Фіголеви від Вас подякувала. Він дійсно має зі мною клопіт. Еслиб не то, що я єго уважаю, як певного рода – секретаря (з пенсією) – і з заворотом всіх оплат – витрат і т.д.

Я не смілаб ніколи єго трудити і забирати час.

Ці альбоми вислала я

1. Літошинськ.[ий] [Лятошинський. – 0.С.]

2. Таранушенко

3. Ол. Льв.

4. Київ держ Муз. укр.

5. “ ” Мистецтво Волод.[имирська] 55

6. Братіслава Словаччина

7. Болгарія

8. Одеса

9. Харків

10. Полтава? (sic) Лише Полт. ще не вислано

11. Львів. Муз. укр. мис.

12. до Трет. Галілея на спеціальне поручен[ня]

Если уважає за відповідне – показати альбом Касіяну, а вже всі 12 – передала.

12. 9. 57.

№ 14

13 вересня [1957 р.]

13. 9.

Посилаю «додаток» до «Гуцульщини». Мені здавалось, що для тих народів – з далека, конче треба сказати – де ці люди живуть-проживають.

Для того посилаю і для Вас маленьке пояснення.

ОК.

P.S.

I – посилаю рисунок до пісні, яку я тепер співаю!

№ 15

17 вересня [1957 р.]

Високоповажний Степане Адр.[янович]

Доперва вчора т.є. 16-го закінчились відвідини, телеграми і листи¹.

Я властиво, ще не пережила всего того, що попереджувало і що хвилювало.

Про це послідне і хочу сказати. Ця несподіванка, яка мене спіткала – у формі так прекрасно обдуманій, так правдиво мистецько оформленій – твір, який не дає мені спокою. Як це зробилось? Яким способом є на чудовий вазі намальовані, певно ручно орнамент, а релеф? Як зроблений? А як чудово виглядає мій дереворит! Як буде у мене час – хочу дати фото зробити!

То перший тож рода подарунок так правдиво мистецько поданий.

Якби у мене було більше засобів правильно відчуту і передати вражіння! А я лише скажу

Дякую!

Кульчицька О.Л.

17. 9.

P.S. Колись напишу більше.

№ 16

28 вересня 1957р.

Шановний Степане Андрієвич!

Чи так добре? Буду старатись не забути!

У мене може закрутиться голова. От сьогодні – постановила я писати лише листи!

Цей є, дій.

¹ Ідеться про день народження мисткині – 15 вересня, про її 80-річчя.

Я поділила свою кореспонденцію на 2 частинки.
За одні подякувала загально в 2-х газетах (це ті, які прислали відгомін за «відзначення»).

А у других відчула я в добрих словах, ту правдиво вічливу, щирі прихильність – до моєї праці.

Що мені ваза сподобалась це цілком зрозуміла річ!

Так, думка, виконання – майстерне – і композиційні бездоганно виконано ... це велика, це для мене цінна пам'ятка. Але, як подумаю, що кількох мистців над виконанням цієї вази працювали!

Тов. Федорова¹, Т. Железняк², Т. Грудзинська³, Т. Машкара.

Прошу від мене дуже гарно подякувати.

(Я вже думала, чим ревнно вибрати? Я думала може, мої офорти, які у мене є, переслати на Ваші руки?) Прошу мені написати, як це відповідне буде?

Я кінчу – картину під заголовком «Мертва природа» – або «15.9 – у ОК!» –

Хочу сказати відфотографувати і як буде можливо виглядати – пришлю. Добре? Степане Андрієвич – чи добре написана?

А тепер про «Momento more». Можливо, що обдуманна мною композиція не удана, зле видрукована. Ось – що я хотіла сказати:

На горі, в прозорих фіранні – занавісі – чорна рука (Доля «Призначення») намагається закрити її, що особа на долині (є) хоче рукою перешкодити і так, якби просила – позвольте мені ще якийсь час подивитись на це, що я любила, на красу природи і на гори, на (слово нерозбірливо), на села на все те, що я з моєю Сестрою, Олею, разом подивлялися, в душу прихист мали!

Ось – така моя думка була –

Сердечно здоровлю

28.9.57. Кульчицька О.

P.S. Охотно скористалась – з нагоди т. художника – але я мушу це приготувати, отже прошу це хвильку здержатись.

Додаток I

[Вступна стаття С. Таранушенка до альбому «Народне будівництво Західних областей України» (Курськ, 1957) /про Олену Кульчицьку/ (3 лютого 1957 року)]

Життя і творчість народного художника Української РСР Олени Львівни Кульчицької визначають дві основні риси: народність і реалізм. Протягом усього свого життя в самій народній гущі вона наполегливо вивчає побут трудящих колишньої Галичини, народну духовну культуру, народне мистецтво у всіх його проявах. Вдумливо і глибоко намагається вона засвоїти основи народньої естетики, її зміст, формальну мову. В обставинах Австро-Угорщини а пізніш панської Польщі, в умовах соціального і національного гніту,

¹ Федорова Ніна Іванівна (1907–1993) – українська художниця-керамістка.

² Железняк Омелян Савелійович (1909–1963) – український художник-кераміст; заслужений майстер народної творчості УРСР (1960).

³ Грудзинська Оксана Аркадіївна (нар. 1923) – українська художниця декоративного і монументального мистецтва, заслужений художник Української РСР (1990), член Національної спілки художників України.

Кульчицька свідомо й послідовно будує свою творчість на ґрунті народного мистецтва. Вона відбирає з нього прогресивні елементи і творчо опрацьовуючи ставить їх на службу потребам дня.

Народність визначила і другу основну рису в творчості Кульчицької – реалізм. Уже на перших кроках своєї діяльності художниця на весь голос заявила про свою приналежність до реалістичного табору. Вона була вже тоді твердо переконана, що поза реалізмом – немає народності та що тільки реалістичне мистецтво потрібне, зрозуміле і доступне широким масам трудящих. З шляху реалізму вона не зійшла і в наступні роки, протягом усього свого життя, не дивлячись на тиск численних антинародних декадентських течій.

Найповажніше місце в багатогранній творчості Кульчицької займають теми з життя і побуту трудящих західних областей Української РСР. Починаючи з 1913 року, подорожуючи, вона побувала в околицях Перемишля, Дрогобича, Старого Самбора, Косова, Коломиї, Львова, вивчаючи характерні риси бойків, гуцулів, лемків у Карпатах та подолян Прикарпаття. В численних акварелях і рисунках, любовно виконаних на протязі мало не пів століття, художниця відтворила прояви естетичного почуття народу у різних формах народніх звичаїв, оформлення побуту, одяжі, будівництва хат та їх оздоблення аж до монументальних споруд – дерев'яних і мурованих включно. Під час подорожів вона замальовувала все, що приваблювало її око, хвилювало серце.

Акварелі Кульчицької насичені сонячним світлом, виконані в тонкій мажорній тональності, збуджують у глядача бадьорі, життєстверджуючі емоції. В них знайшла втілення гаряча закоханість їх автора в красу рідного краю, непереможна віра в світле майбутнє народу, хоч у ті роки, коли Кульчицька починала свою діяльність, трудящі колишньої Галичини ще тільки могли мріяти про своє соціальне і національне визволення. Творчий ентузіазм і виключна працездатність дозволили Кульчицькій донести до наших радянських днів один уламок з величезної спадщини українського народного мистецтва західних областей – народне будівництво. Своїми працями вона знайомить глядача з тою ділянкою творчості українського народного генія, що їх академік Ігор Грабар назвав храмами-казками.

Згодом Кульчицька частину своїх акварелей виконала в матеріалі гравюри на лінолеумі. Саме в ліногравюрах удалося їй найкраще передати характер західно-української народної архітектури. Ліногравюри виконані Кульчицькою з блискучою професійною майстерністю, з повним знанням усього багатства і різноманітності художнього виразу та мистецьких засобів і властивостей саме цього матеріалу. Свої ліногравюри Кульчицька опрацьовує в дусі традицій українських народніх гравюр, виконує їх з мудрою простою і лаконізмом народніх майстрів, яких стиль художниця чудово зрозуміла і надзвичайно влучно використала. Рисунок у ліногравюрах трактовано художницею декоративно, певною мірою площинно; проте вона повною мірою розкриває просторово-обсягові елементи будови. Кожна споруда з великим тактом вкомпонована в рамку і кожна має своєрідних, тільки їй присущий ритм в рисунку. Ліногравюри дають змогу відчувати все, дійсно казкове багатство архітектурних композицій, ясність архітектурних форм, втілених у цих пам'ятниках. Гравюри Кульчицької це не просто документально-протокольні рисунки, а творчо прочитані художником-графіком архітектурні композиції. З особливим талантом художниця показує в своїх гравюрах незрівняне вміння простих мужицьких

майстрів-теслів надати своїм невеличким за розміром будівлям таку монументальну величавість, яка гармонійно поєднується з могутнім гірським пейзажем. «Секрет» майстра-будівника полягав в умінні створити в будівлі такий силует і таку ритміку архітектурних форм, що і на тлі могутньої природи ці будови сприймаються як монументальні споруди. Ритмічна система ліній різного насичення, мінлива й багатюща гра чорного й білого та контрасти світла й тіні неначе відтворюють в уяві глядача дух того творчого піднесення, яким сповнена була фантазія талановитих народніх архітекторів-творців цих споруд.

Немає сумніву, що збережені в творах Кульчицької оці, нині вже частково неіснуючі пам'ятники українського народного будівництва послужать цінним матеріалом для розуміння специфіки української національної форми в архітектурі. В них втілені народні смаки та уподобання, виплекані на протязі віків свого розвитку. Вивчення і дослідження спадщини української архітектури є важливим чинником в справі проектування нових житлових і громадських споруд на базі сучасної народної техніки. Це нове будівництво повинно дати новий національний варіант соціалістичного змісту, єдиного і спільного для всіх соціалістичних націй Союзу РСР.

(СТЕПАН ТАРАНУШЕНКО)

Київ, 3 лютого 1957 р.

Додаток II

[Лист В. Касіяна до редакційно-видавничої ради Академії архітектури Української РСР]

ДО РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧОЇ РАДИ АКАДЕМІЇ АРХІТЕКТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР.

Член кореспондент Академії архітектури Української РСР, заслужений діяч мистецтв УРСР, професор Олена Львівна Кульчицька запропонувала видати друком альбом її оригінальних гравюр на лінолеумі «Народна дерев'яна архітектура західних областей Української РСР». Крім ліногравюрних дошок, вона прислала ще два естампи офортів української народної архітектури, які можуть бути використані для автотипної репродукції на титульній сторінці та перед текстом вступної статті. Вступну статтю для альбома, за дорученням видавництва, може написати архітектор, мистецтвознавець або художник. (Катонін¹, Юрченко², Таранушенко, Середа³, Манучарова⁴, Врона⁵, Касіян⁶ та інші.)

¹ Катонін Євген Іванович (1889–1984) – український радянський архітектор, дійсний член Академії архітектури УРСР (1948–1956), потім Академії будівництва і архітектури УРСР (1956–1963), доктор архітектури (з 1945), дійсний член Академії мистецтв СРСР (з 1979).

² Петро Григорович Юрченко (1900–1972) – український архітектор і мистецтвознавець. Кандидат архітектури (1941). Доцент (1938).

³ Середа Антон Хомич (1890–1961) – художник, мистецтвознавець, графік декоративного мистецтва, педагог. Професор (1946). Великий фонд художника зберігається в Інституті рукопису НБУВ НАНУ.

⁴ Манучарова Ніна Давидівна (1900–1988) – український радянський архітектор, мистецтвознавець, член Спілки архітекторів УРСР (з 1933 р.), кандидат архітектури (з 1951 р.).

⁵ Врона Іван Іванович (1887–1970) – український мистецтвознавець, критик, художник. Кандидат мистецтвознавства (1951). Член Спілки художників УРСР. Заслужений працівник культури УРСР (1968). Член ВУЦВК (1921).

⁶ Касіян Василь Ілліч (1896–1976) – український радянський художник, графік, народний художник СРСР, професор Київського художнього інституту.

Немає сумніву, що перше у нас видання такого типу, матиме виключне значення для архітекторів і художників, для істориків і мистецтвознавців, музейних працівників і студентів архітектури і образотворчого мистецтва, як неповторний фрагмент з історії української народної архітектури минулих століть, відтворений Кульчицькою з натури у своєрідній художньо-графічній інтерпретації.

Альбом служитиме справі вивчення і дослідження естетичної специфіки української національної форми в архітектурі, що є важливим чинником для проектування на базі сучасної передової техніки нових житлових будинків і громадських споруд в Українській РСР, які повинні бути національні за формою і соціалістичні за своїм змістом.

Вважаю доцільним видати альбом оригінальних гравюр Кульчицької в кількості 500 примірників, які напевно скоро розійдуться по бібліотекам та широким колам архітекторів, художників, вчених та працівників архітектури і образотворчого мистецтва взагалі.

Дійсний член Академії архітектури
Української РСР, народний художник СРСР, професор
(В.І. КАСІЯН)
Київ, 24 червня 1955 р.

[Лист невстановленої особи до В. Касіяна (24 січня 1957 року)]

Глубокоуважаемый
Василий Ильич!

Книга Кульчицкой «Казки» готовится к печати, так как эта книга запланирована к изданию в первом квартале. Сигнальные экземпляры могут быть не раньше марта м-ца.

Вы ей можете порекомендовать позвонить в типолитографию «Атлас» и лишний раз поинтересоваться состоянием работы.

С уважением к Вам.

24. I. 57 г.

P.S. (sic)

*[Лист О. Пачовської до В. Касіяна (Львів, 3 квітня 1957 року) з фрагментом статті
Оксани Михайлівни Пачовської наукового співробітника
Львівського державного музею українського мистецтва]*

Вельми Шановний Василь Іллічу!

І я осміляюсь докинути свої зауваги à propos історії байки О. Л. Кульчицької. Рік річно я постійно читаю в наших областях лекцію про О. Львовну з ілюстративним матеріалом.

Можу я тому сміло сказати на основі досвіду, як реагує слухач, народ, село й дітвора, оглядаючи картини художниці, а саме казку «Танцювала риба з раком», яка стає завершенням лекції. Лекцій про О. Львовну я прочитала понад 50, – думаю що це достаточний показник.

Пробачте, що я звертаюсь до Вас і на Ваші руки пересилаю статтю, але самі знаєте, як важко попасти на добрий гумор редакторів...(sic) Для добра загальної справи, прошу ласкаво прочитати і вирішити її долю.

Встаю з сердечним привітом і подякою
Оксана Мих. Пачовська.
Львів 3. IV 1957.

P.S. Лист з рукописом я одержала і дякую за пересилку і за труд.

Два варіанти.

1. Казка в облозі¹.

2. «...Танцювали риби з раком – методисти (в книзі: а петрушка – з пастернаком. – *О.С.*) з пастернаком...»

Існує в художній літературі гарний сюжет «казки про казку.» Але те, що недавно склеїлося з байками, розмальованими О. Л. Кульчицькою, аж ніяк не подабає на ось таку казку про казку. Це вже таки кусень життєпису однієї книжечки, яка ще й не успіла пожити на світі. Не дають їй народитись бюрократи.

Сталось воно, бачите, ось так. У ті давні часи, коли ще звірі говорили, якась риба з раком собі затанцювала... Наш признаний майстер ілюстрації, Олена Кульчицька не втерпіла і розмалювала для дітей оцю райдужну байку... Друкарі любовно відпечатали книжечку для наших найменших.

І тільки методисти з методкабінетів дуже методично оглянули рибку Олени Кульчицької й зауважили, що вона анатомічно дещо відхиляється від справжньої рибки!

Викривляє правильні уявлення про природу!

Так вирішили методисти й поклали арест на книжечку, якої даремно й досі вичікує дівтора...

Дуже влучно запримітив М. Рильський у своєму відгуку на цю неказкову пригоду казки: «смішно було б вимагати від художниці якогось посібника з зоології чи ботаніки. Птахи й рослини у неї трохи умовні, бо ж умовні й самі сюжети...»

Природа в казці завжди буває стилізована – хоч би для того, щоби її можна було нагнути до моральної сентенції, пригожої тільки для людського середовища. Очевидно, що із стилізованим сюжетом казки може гармонізувати лише стилізована супровідна ілюстрація. Малюнковий натуралізм був би насильством над казкою та її духом.

Але чого не могли зрозуміти кабінетні методисти, це зразу підхопив і зрозумів сам народ. І так мені, працівникові Львівського Музею українського мистецтва, нераз доводилось виїздити в колгоспи й на заводи з текою ілюстративного матеріалу Кульчицької, який звичайно я показувала слухачам під кінець своїх лекцій з ділянки мистецької популяризації. На своїх лекторських мандрах я проїздила чотири області Західньої України і неначе на перекір методистам, народ усюди з пожвавленим інтересом сприймав показ дереворитів з ілюстраціями саме до цієї ж казки «Танцювала риба з раком». Загострена цікавість, загальна веселість – ось як народ реагував, оглядаючи ілюстраційні серії Кульчицької до казок. А вже з особливим вдоволенням аж гуділа дівтора початкових класів – тобто ці малолітки, яких наші методисти хочуть відсторонити від творчості Кульчицької...

Як відомо, селянин безпосередньо співживучи з природою, має особливо тонке відчуття правди та фальшу в натурі. Але й він ніяк недобачив «викрутасів» та жеманних манерів у згаданих рисунках Кульчицької. Навпаки, народ добре розуміє й любить стилістичні «викрутаси» нашої художниці, натомісць логічні викрутаси рецензентів з методкабінету так і лишаються незрозумілими для нього.

¹ *Стаття з правками.*

Помилку в оцінці книжки з рисунками Кульчицької треба виправити невідкладно. І то виправити у двох напрямках: книжку слід негайно штовхнути в продаж; методистам треба підходити до таких видань не з боку апіорних založen'ь, але з боку самого життя, яке завжди буває добрим мірилом не тільки художніх, але й педагогічних канонів.

Оксана Мих. Пачовська
наук. робітник Львівського державного Музею
українського мистецтва

[Лист О. Кульчицької до директора друкарні «Атлас»]

Львів, дня 2 серпня 1958 р.

Вельмишановний Товаришу Директоре!

Вчора друкарня «Атлас» передала мені сигнальні копії моїх акварель до альбому народний одяг західних областей УРСР.

Я дуже задоволена цими відбитками. Вони вірно передані, технічно хороше виконані і цілком відповідають оригіналам.

Я дуже прошу Вас Шановний Директоре, скоро передати Альбом для огляду Ваших експертів й не задержувати з його затвердженням.

Якщо і весь тираж буде виконаний так якісно, як передані Вам проби, то це буде дуже гарне видання.

Я ще живу і за свого життя хочу оглядати цю книгу, тож поспішайте Директоре!

Очікую від Вас скорої і доброї вістки.

З правдивою до Вас пошаною!

О. Кульчицька

Список використаних джерел

1. Купчинський О. Листи Олени Кульчицької до Богдана Лепкого // Народознавчі зошити. 2001. Зош. 1 (37). С. 90–98.
2. Магунь М. Під впливом сестер Кульчицьких ... (до історії двох листів Олени і Ольги Кульчицьких) // Галицька брама. 2007. № 9–10. Вересень–жовтень. С. 27–30.
3. Таранушенко С. Чесне служіння народів. До 85-річчя народження О. Л. Кульчицької // Вільна Україна. 1962. 15 вересня. С. 3.
4. Олена Львівна Кульчицька. Графіка : альбом творів / вступ. ст. В. Касіяна. Київ : «Мистецтво», 1954. [8] с., 18 окр. л. іл.; вкладених у папку.
5. Олена Львівна Кульчицька. Гуцульщина : альбом творів. Курськ, 1957.
6. Олена Львівна Кульчицька. Народне будівництво Західних областей України. Курськ, 1957.
7. Олена Львівна Кульчицька. Народний художник УРСР. Ліногравюри з циклу «Краса і багатство Радянської України» / вступ. ст. В. Касіяна. Львів, 1957. 2 с. + [17] табл.
8. Кульчицька О. Альбом акварелей та ліногравюр / вступ. ст. С. Таранушенка. Київ : Держ. вид-во л-ри з будівництва і архітектури УРСР, 1958. 20 с. : 20 іл.
9. Кульчицька О. Л. Народний одяг Західних областей УРСР : альбом / вступ. ст. І. Ф. Симоненко. Київ : Вид-во АН УРСР, 1959. 15 с., табл., мал.

10. Попович В. Спогади про Олену Кульчицьку. (Кульчицька Олена – Бібліотека українського мистецтва) URL: <http://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/kulchitska-olena/>

11. Таранушенко С. Українські народні меблі // Народна творчість та етнографія. 1957. № 2. Квітень–червень. С. 77–88., іл.

12. Таранушенко С. Вітряки // Народна творчість та етнографія. 1958. № 1. С. 80–99.

13. Таранушенко С. А. П. Д. Мартинович : нарис про життя і творчість. Київ, 1958. 40 с. 12 арк. : іл.

14. Таранушенко С. Талановита художниця Гебус-Баранецька // Радянська жінка. Київ, 1959. № 7. С. 27.

15. Таранушенко С. До питання про архітектуру в творчості Тараса Шевченка // Мистецька спадщина Т. Г. Шевченка (Матеріали, присвячені дослідженню творчості Шевченка-художника). Київ, 1959. Вип. 1. С. 155–173.

16. Таранушенко С. Киевская полковая канцелярия // Строительство и архитектура. Київ, 1959. № 11. С. 28–29.

17. Таранушенко С. Пам'ятки архітектури Слобожанщини XVII–XVIII вв. // Питання історії архітектури та будівельної техніки України. Академія будівництва і архітектури УРСР. Інститут теорії і історії архітектури та будівельної техніки : збірник. Київ : Держбудвидав, 1959. С. 44–80.

18. Таранушенко С. Славна Ювілярка. До 80-річчя з дня народження О. Кульчицької // Мистецтво. Київ, 1957. № 5. С. 47–49.

19. Кость Л. Художньо-меморіальний музей Олени Кульчицької: історія створення та формування експозиції. URL: <http://photo-lviv.in.ua/hudozhno-memorialnyj-muzej-oleny-kulch...>

20. Білокінь С. Велетень мистецтвознавства [С. Таранушенко]. URL: <http://www.s-bilokin.name/Personalia/Taranushenko.htm>

21. Степченко О. П. Особовий архівний фонд Стефана Андрійовича Таранушенка як джерело до вивчення народного мистецтва України. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/937>

22. Кавун О. Колекційні матеріали Стефана Таранушенка в зібранні Національного музею Тараса Шевченка. URL: http://museumshevchenko.org.ua/flash.../180_Taranuschenko.pdf

23. Центральний державний архів літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛМ України). Ф. 196. Оп. 1. Спр. 464. Статті про О. Л. Кульчицьку Арк. 1–3. Стаття С. Таранушенка про Олену Кульчицьку (3 лютого 1957 року).

24. ЦДАМЛМ України. Ф. 196. Оп. 1. Спр. 461. Листи В. І. Касіяна та О. Л. Кульчицької до різних установ з приводу видання альбомів О. Л. Кульчицької 1948–1958 рр. Арк. 4. Лист В. Касіяна до редакційно-видавничої ради Академії архітектури УРСР.

25. ЦДАМЛМ України Ф. 196. Оп. 1. Спр. 462. Матеріали про видання книжки для дітей «Українські байки» з ілюстраціями О. Л. Кульчицької. Арк. 1. Лист невстановленої особи до В. Касіяна (24 січня 1957 року).

16. ЦДАМЛМ України. Ф. 196. Оп. 1. Спр. 462. Матеріали про видання книжки для дітей «Українські байки» з ілюстраціями О. Л. Кульчицької. Арк. 2–4. Лист О. Пачовської до В. Касіяна (Львів, 3 квітня 1957 року).

27. ЦДАМЛМ України. Ф. 196. Оп. 1. Спр. 461. Листи В. І. Касіяна та О. Л. Кульчицької до різних установ з приводу видання альбомів О. Л. Кульчицької 1948–1958 рр. Арк. 6. Лист О. Кульчицької до директора друкарні «Атлас» (2 серпня 1958 року).

References

1. Kupchynskiy, O. (2001). Lysty Oleny Kulchytskoi do Bohdana Lepkoho [Letters of Olena Kulchytska to Bohdan Lepkyi]. In *Narodoznavchi zoshyty* [Folk Studies Notebooks]. Zosh. 1 (37), pp. 90–98. [In Ukrainian].

2. Mahun, M. (2007). Veresen–Zhovten). Pid vplyvom sester Kulchytskykh ... (do istorii dvokh lystiv Oleny I Olhy Kulchytskykh) [Under the influence of the Kulchytskys sisters... (to the history of two letters by Elena and Olga Kulchytska)]. In *Halytska brama* [Galicia Gate]. No. 9–10, pp. 27–30. [In Ukrainian].

3. Taranushenko, S. (1962. 15 Veresnia). Chesne sluzhinnia narodovi. Do 85-richchia narodzhennia O. L. Kulchytskoi [Honest service to the people. On the 85th birthday anniversary of O. L. Kulchytska]. In *Vilna Ukraina* [Free Ukraine]. P. 3. [In Ukrainian].

4. Kulchytska, O. L. (1954). *Hrafika. Albom tvoriv* [Graphics. Album of works]. Kyiv. [In Ukrainian].

5. Kulchytska, O. L. (1957). *Hutsulshchyna. Albom tvoriv* [Gutsul region. Album of works]. Kursk. [In Ukrainian].

6. Kulchytska, O. L. (1957). *Narodne budivnytstvo Zakhidnykh oblastei Ukrainy* [National buildings of the Western regions of Ukraine]. Kursk. [In Ukrainian].

7. Kulchytska, O. L. (1957). *Narodnyi khudozhnyk URSR. Linohraviury z tsyклу «Krasa i bahatstvo Radianskoi Ukrainy»* [People's Artist of the USSR. Linocuts from the cycle «Beauty and Wealth of Soviet Ukraine»]. Lviv. [In Ukrainian].

8. Kulchytska, O. (1958). *Albom akvarelei ta linohraviur* [Album of watercolors and linocuts]. Kyiv. [In Ukrainian].

9. Kulchytska, O. L. (1959). *Narodnyi odiah Zakhidnykh oblastey URSR : albom* [National garments of the Western regions of the USSR: album]. Kyiv. [In Ukrainian].

10. Popovych, V. Spohady pro Olenу Kulchytsku [Memories about Elena Kulchytska] (Kulchytska Olena – Biblioteka ukrainskoho mystetstva). Retrieved from: <http://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/kulchitska-olena/> [In Ukrainian].

11. Taranushenko, S. (1957. Kvitен–Cherven). Ukrainski narodni mebli [Ukrainian folk furniture]. In *Narodna tvorchist ta etnohrafia* [Folk Art and Ethnography]. No. 2, pp. 77–88. [In Ukrainian].

12. Taranushenko, S. (1958). Vitryaky [Windmills]. In *Narodna tvorchist ta etnohrafia* [Folk Art and Ethnography]. No. 1, pp. 80–99. [In Ukrainian].

13. Taranushenko, S. A. (1958). *P. D. Martynovych : narys pro zhyttia i tvorchist* [P. D. Martynovych: an essay on life and works]. Kyiv. [In Ukrainian].

14. Taranushenko, S. (1959). Talanovyta khudozhnytsia Hebus-Baranetska [Talented artist Gebus-Baranetska]. In *Radianska zhinka* [Soviet Woman]. Kyiv. No. 7, p. 27. [In Ukrainian].

15. Taranushenko, S. (1959). Do pytannia pro arkhitekturu v tvorchosti Tarasa Shevchenka [On the question of architecture in the works of Taras Shevchenko]. In *Mystetska spadshchyna T. H. Shevchenka (Materialy, prysviacheni doslidzhenniu tvorchosti*

Shevchenka-khudozhnyka) [The art heritage of T. G. Shevchenko (Materials to the study of the works of Shevchenko-painter)]. Kyiv. Is. 1, pp. 155–173. [In Ukrainian].

16. Taranushenko, S. (1959). Kiievskaia polkovaia kantseliaria [Kyiv regiment office]. In *Stroitelstvo i arkhitektura* [Construction and Architecture]. Kyiv. No. 11, pp. 28–29. [In Ukrainian].

17. Taranushenko, S. (1959). Pamiatky arkhitektury Slobozhanshchyny XVII–XVIII vv. [Monuments of architecture in Slobozhanshchyna of the 17th-18th cc.]. In *Pytannia istorii arkhitektury ta budivelnoi tekhniky Ukrainy. Akademiia budivnytstva i arkhitektury URSR, Instytut teorii i istorii arkhitektury ta budivelnoii tekhniky: zbirnyk* [Questions of the History of Architecture and Construction Technology of Ukraine. Academy of Civil Engineering and Architecture of the USSR. Institute of Theory and History of Architecture and Construction Engineering: Collection of Works.]. Kyiv. Pp. 44–80. [In Ukrainian].

18. Taranushenko, S. (1957). Slavna Yuviliarka. Do 80-richchia z dnia narodzhennia O. Kulchytskoi [Glorious Jubilee. To the 80th Anniversary of O. Kulchytska's Birthday]. In *Mystetstvo* [Arts]. Kyiv. No. 5, pp. 47–49. [In Ukrainian].

19. Kost, L. Khudozhno-memorialnyi muzei Oleny Kulchytskoi: istoriia stvorennia ta formuvannia ekspozytzii [Olena Kulchytska Art and Memorial Museum: history of creation and formation of the exposition]. Retrieved from: <http://photo-lviv.in.ua/hudozhno-memorialnyj-muzej-oleny-kulchytskoi> [In Ukrainian].

20. Bilokin, S. Veleten mystetstvoznavstva (S. Taranushenko) [The giant of art studies (S. Taranushenko)]. Retrieved from: <http://www.s-bilokin.name/Personalia/Taranushenko.htm> [In Ukrainian].

21. Stepchenko, O. P. Osobovy arkhivnyi fond Stefana Andriiovycha Taranushenka yak dzherelo do vyvchennia narodnoho mystetstva Ukrainy [The personal archive fond of Stefan Taranushenko as a source for the study of folk art of Ukraine]. Retrieved from: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/937> [In Ukrainian].

22. Kavun, O. Kolektsiini materialy Stefana Taranushchenka v zibranni Natsionalnoho muzeiu Tarasa Shevchenka [Collection materials of Stefan Taranushenko in the collection of the National Museum of Taras Shevchenko]. Retrieved from: http://museum-shevchenko.org.ua/flash.../180_Taranushchenko.pdf [In Ukrainian].

23. Fond 196, Inventory 1, Unit 464. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy. Statti pro O. L. Kulchytsku [Articles about O. L. Kulchytska]. Fol. 1–3. Stattia S. Taranushenka pro Oleny Kulchytsku (3 liutoho 1957 roku) [Article by S. Taranushenko about Olena Kulchytska]. [In Ukrainian].

24. Fond 196, Inventory 1, Unit 461. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy. Lysty V. I. Kasiiana ta O. L. Kulchytskoi do riznykh ustanov z pryvodu vydannia albomiv O. L. Kulchytskoi 1948–1958 rr. [Letters of V. I. Cassian and O. L. Kulchytska to various institutions concerning the publishing of the albums by O. L. Kulchytska 1948–1958]. Fol. 4. Lyst V. Kasiiana do redaktsiino-vydavnychoi rady Akademii arkhitektury URSR [Letter of V. Cassian to the Editorial and Publishing Board of the Academy of Architecture of the USSR]. [In Ukrainian].

25. Fond 196, Inventory 1, Unit 462. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy. Materialy pro vydannia knyzhky dlia ditei «Ukrainski baiky» z iliu-

stratsiiamy O. L. Kulchytskoi [Materials on the publication of a book for children «Ukrainian Fables» with illustrations by A. L. Kulchytska]. Fol. 1. Lyst nevstanovlenoi osoby do V. Kasiiana (24 sichnia 1957 roku) [Letter from an unidentified person to V. Kasiian (January 24, 1957)]. [In Ukrainian].

26. Fond 196, Inventory 1, Unit 462. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy. Materialy pro vydannia knyzhky dlia ditei «Ukrainski baiky» z iliu-stratsiiamy O. L. Kulchytskoi [Materials on the publication of a book for children «Ukrainian Fables» with illustrations by A. L. Kulchytska]. Fol. 2–4. Lyst O. Pachovskoi do V. Kasiiana (Lviv, 3 kvitnia 1957 roku) [Letter from O. Pachovskaya to V. Kasiian (Lviv, April 3, 1957)]. [In Ukrainian].

27. Fond 196, Inventory 1. Unit 461. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy. Lysty V. I. Kasiiana ta O. L. Kulchytskoi do riznykh ustanov z pryvodu vydannia albomiv O. L. Kulchytskoi 1948– 1958 rr. [Letters from V. I. Kasiian and O. L. Kulchytska to various institutions concerning the publication of the albums of O. L. Kulchytska works. 1948–1958]. Fol. 6. Lyst O. Kulchytskoi do dyrektora drukarni «Atlas» (2 serpnia 1958 roku) [Letter from O. Kulchytska to director of Atlas Printing House (August, 2, 1958)]. [In Ukrainian].

Oksana Viktorivna Storchai,

Candidate of Art Studies,

Researcher at the Department of Graphic And Decorative-Applied Arts,

M. T. Rylsky Institute of Ethnology, Art and Folklore Studies of the NAS of Ukraine

ORCID: 0000-0003-0461-2816

e-mail: storchai_ov@ukr.net

Geniuses of Ukrainian arts: Olena Kulchytska's letters to Stefan Taranushenko (April – September, 1957)

The aim of the research is to publish and analyze the collection of letters by Olena Kulchytska as well as its introduction to scientific circulation, which would make it possible for researchers to fill in the lacunae in the biography of the artist. **The methodology** of the research includes the use of art criticism, historical method, and the methods of empirical knowledge. **The scientific novelty** of the research. The letters of the talented Ukrainian artist Olena Kulchytska to the famous art critic Stefan Taranushenko throughout the period from April to September of 1957 are published for the first time. The collection of letters is accompanied by the introductory article, commentary, and illustrations. The main themes of Olena Kulchytska's letters are defined for the first time. The themes include artistic and working details regarding the preparation of various albums («Hutsulshchyna», «National building in the Western regions of Ukraine», «Folk clothes of the Western regions of Ukraine»), illustrations to «Tales», ex-libris for Stefan Taranushenko's home library, etc. The fact of artistic collaboration between these two prominent personalities within Ukrainian culture and science is illustrated for the first time. The research also points out the noble action, that unites them both – the transfer of their artistic works to museums, libraries, and archives. An attempt is made to characterize the 1950s as the era of recognition and understanding of Olena Kulchytska's

talent. By this time, she had accumulated a massive artistic legacy, which had already been popularized through exhibitions, wide reproduction of her works, publication of monographs and articles, dedicated to the artist. Conclusions. Familiarization with the collection of Olena Kulchytska's letters gives an opportunity to broaden our views on her activity in 1957 as well as her ideas, which were realized by the artist during subsequent periods, and her personality. Along with 16 letters, some archival materials concerning collaboration between Olena Kulchytska and Stefan Taranushenko in the late 1950s are given, thus providing a significant addendum to the collection of letters.

Key words: Olena Kulchytska, Stefan Taranushenko, collection of letters, artistic collaboration.

Оксана Викторовна Сторчай,

кандидат искусствоведения,

научный сотрудник отдела изобразительного и декоративно-прикладного искусства Института искусствоведения, фольклористики и этнологии им. М. Ф. Рильского НАН Украины

ORCID: 0000-0003-0461-2816

e-mail: storchai_ov@ukr.net

Гении украинского искусства: письма Елены Кульчицкой к Стефану Таранушенку (апрель – сентябрь 1957 года)

Целью работы является публикация и анализ эпистолярия Елены Кульчицкой, а также введение его в научный оборот, что сделает возможным для научных сотрудников заполнение лакун в творческом жизнеописании художницы. **Методология исследования** заключается в использовании методов исторического и искусствоведческого анализа и методов эмпирического познания. **Научная новизна.** Впервые к публикации предложены письма талантливой украинской художницы Елены Львовны Кульчицкой к известному искусствоведу Стефану Андреевичу Таранушенку за апрель – сентябрь 1957 года, которые сопровождаются вступительной статьей, комментарием и иллюстрациями. В исследовании впервые определено основную тематику писем Елены Кульчицкой, которая касается творческих и рабочих подробностей относительно подготовки альбомов «Гуцульщина», «Народне будівництво Західних областей України», «Народний одяг Західних областей України», иллюстраций к «Байкам», экслибриса для домашней библиотеки С. Таранушенку и др. Впервые проиллюстрирован факт творческого содружества этих двух масштабных для украинской культуры и науки личностей и актуализован благородный поступок, который их объединяет, – это передача своих творческих работ в музеи, библиотеки и архивы. Осуществлена попытка охарактеризовать 1950-е годы как период признания и понимания таланта Е. Кульчицкой, когда уже существовало ее большое художественное наследие, которое тогда активно популяризировалось через выставки, широкое репродуцирование произведений, публикацию монографий и статей, посвященных деятельности. **Выводы.** Ознакомление с предложенным к публикации эпистолярием Елены Кульчицкой дает возможность расширить наше представление о ее творчестве 1957 года, замыслах, которые были воплощены ху-

дожницею в последующие периоды, и ее личности. Кроме 16 писем, было найдено и подготовлено к публикации архивные материалы относительно сотрудничества Е. Кульчицкой и С. Таранушенко конца 1950-х годов, которые являются существенным дополнением к ее эпистолярию.

Ключевые слова: Елена Кульчицкая, Стефан Таранушенко, эпистолярий, творческое сотрудничество.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Родина Таранушенків. 1910 рік. Лебедин. *Фото.*

Стефан Андрійович Таранушенко. *Фото.*

Олена Львівна Кульчицька. 1955 рік. Коломия. *Фото.*

Василь Касіян. Портрет Олени Кульчицької. 1949 (?). Полотно, олія.

Олена Кульчицька. Гуцулка у весільному вінку. 1931. Папір, акварель.

Олена Кульчицька. Весільний одяг молодої, с. Висова біля Горлиць. 1935 рік.
Альбом «Народний одяг Західних областей УРСР».

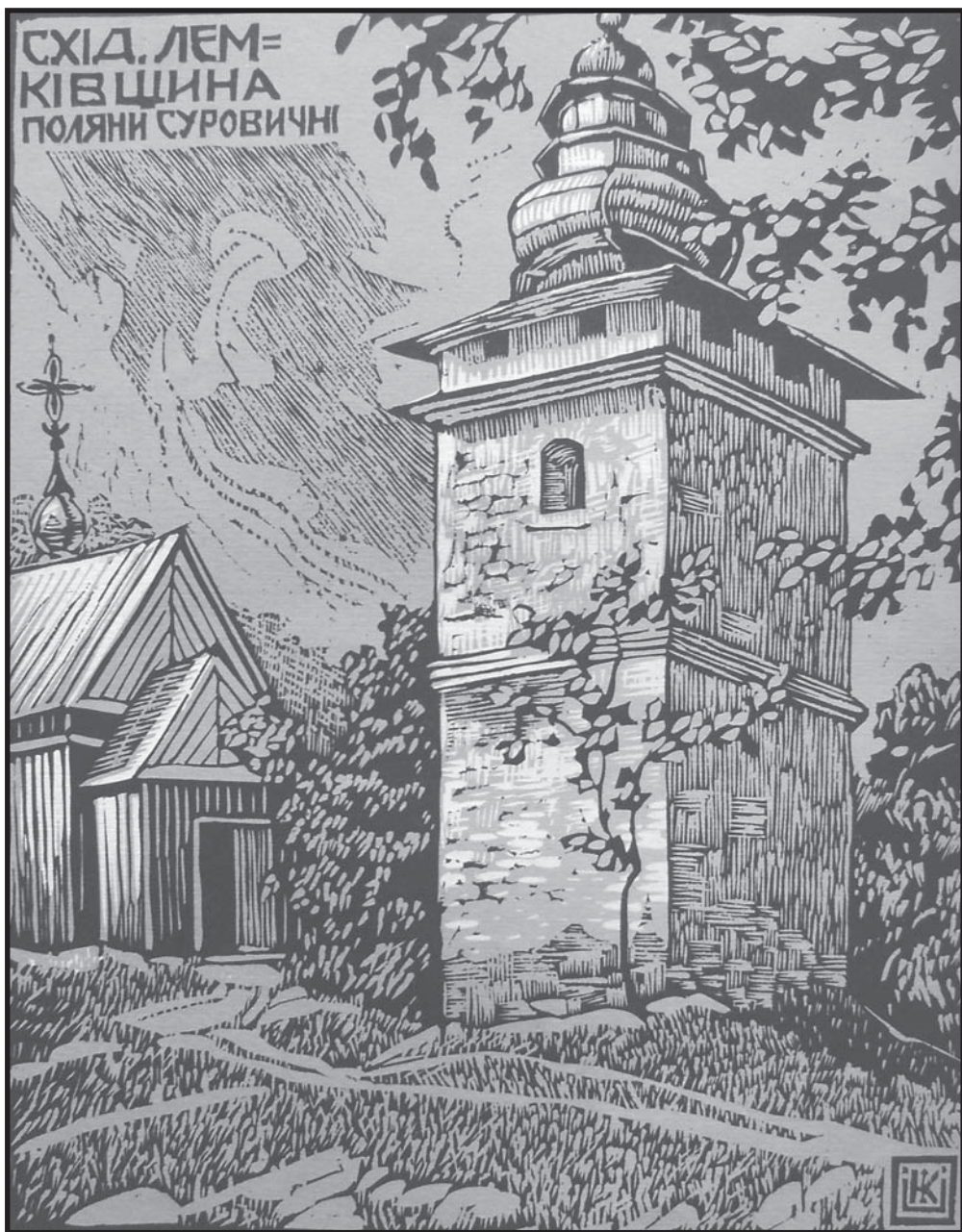
Олена Кульчицька. Гуцул, що танцює. 1935 рік. Папір, кольоровий лінорит.

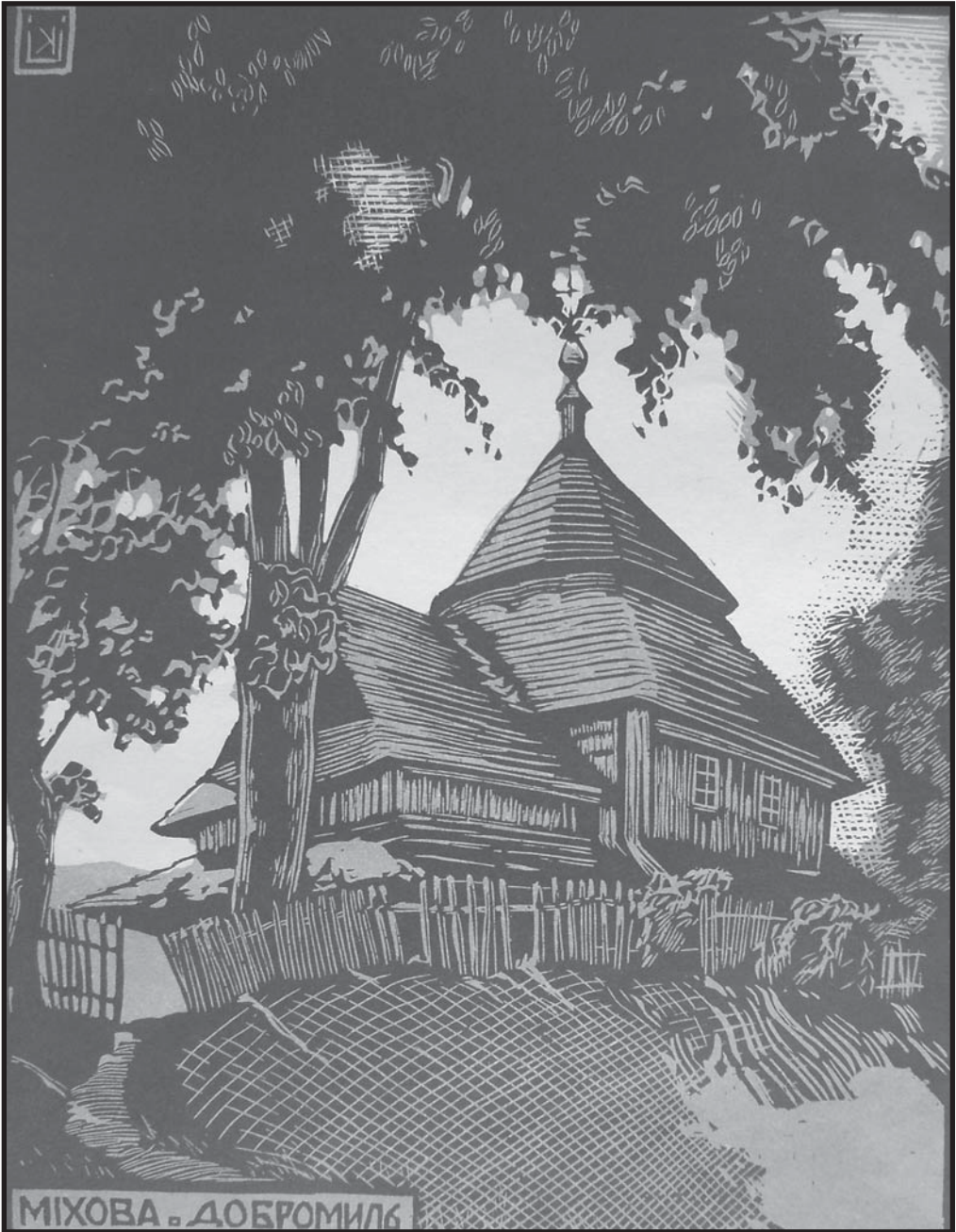
Олена Кульчицька. Гуцульська Мадонна. 1935 рік.
Папір, кольоровий лінорит.

Олена Кульчицька. Гуцульська Мати. Із циклу "Гуцульщина". 1935 рік.
Папір, лінорит.

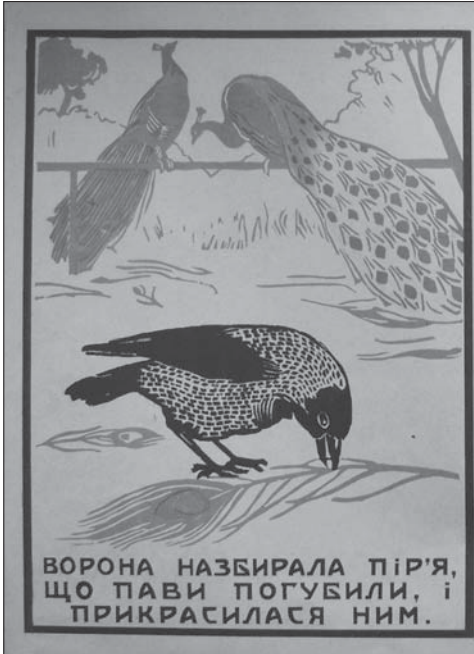
Олена Кульчицька. Дзвіниця в селі Поляни Суровичні на Лемківщині. Папір, лінорит.
Альбом акварелей та ліногравюр Олени Кульчицької. Київ, 1958.

Олена Кульчицька. Церква в селі Міховій Дрогобицької області. *Папір, лінорит.*
Альбом акварелей та ліногравюр Олени Кульчицької. Київ, 1958.

Українські байки для наших найменших. *Дереворити* Олени Кульчицької
Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь», Київ, 1957.

Стаття підготовлена 2 квітня 2019 року;
подана до друку 18 квітня 2019 року.